

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

PREFIXY S VÝZNAMEM NEGATIVNÍM V SOUČASNÉ FRANCOUZŠTINĚ

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ondřej Pešek, Ph.D.

Autor práce: Lucie Štěpánková

Studijní obor: Francouzský jazyk pro evropský a mezinárodní obchod (FJEMO)

Ročník: 3.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby taktéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 9. května 2016

.....

PODĚKOVÁNÍ

Poděkování náleží vedoucímu mé bakalářské práce doc. PhDr. Ondřeji Peškovi, Ph.D., který i přes velkou vzdálenost a značné technické potíže vždy ochotně a vstřícně poskytoval cenné rady a konzultace.

ANOTACE

Cílem této práce je za použití odborné literatury popsat vlastnosti prefixů s významem negativním používaných v současné francouzštině. Poté zhodnotíme dodržování pravidel použití těchto prefixů a budeme studovat frekvenci jejich výskytu. K tomuto účelu použijeme metod frekvenční a korpusové analýzy.

Práce je rozdělena na dvě hlavní části, z nichž každá obsahuje několik podkapitol. V teoretické části vysvětlíme pojmy spojené s jazykem a slovtvorbou obecně, následně se zaměříme na derivaci a prefixy. Za pomoci slovníku Le Petit Robert a další odborné literatury charakterizujeme negativní prefixy a vysvětlíme pravidla jejich použití. Následující praktická část bude spočívat v analýze četnosti výskytu těchto prefixů.

ANOTATION

The aim of this work is to describe, with use of specialised literature, the characteristics of negative prefixes in present-day French. Then we will observe the correctness of observing the rules of application of these prefixes and study the frequency of their use. For this research, we will employ the methods of frequency and corpus analysis.

This work is divided into two main parts and both contain several subchapters. In the theoretical part, we will explain the terms connected to language and word-formation in general, then we will focus on derivation and prefixes. On the basis of the *Le Petit Robert* dictionary and the other specialised literature, we will define the negative prefixes and describe their rules of usage. The following practical part will deal with corpus analysis of these prefixes.

OBSAH

1.	Úvod.....	9
Teoretická část		10
2.	Jazyk.....	10
2.1.	Slovní zásoba	10
2.1.1.	Slovo.....	11
2.1.1.1.	Morfém	12
2.2.	Změny slovní zásoby	12
2.3.	Kompetence mluvčích	13
2.4.	Způsoby obohacování slovní zásoby	13
2.4.1.	Derivace – odvozování	14
2.4.1.1.	Restrikce derivace.....	14
2.4.1.1.1.	Fonologické	15
2.4.1.1.2.	Morfologické	15
2.4.1.1.1.	Sémantické.....	15
2.4.1.1.2.	Syntaktické.....	16
2.4.1.2.	Členění.....	16
2.4.1.2.1.	Suffixace	16
2.4.1.2.2.	Prefixace	17
2.4.1.2.3.	Parasyntetická derivace.....	17
2.4.1.2.4.	Změna významu slova	17
2.4.1.2.5.	Změna slovního druhu	18
2.4.1.2.6.	Regresivní derivace.....	18
2.4.2.	Kompozice – skládání	19
2.4.3.	Další způsoby	19
2.5.	Členění nově vzniklých slov	19
2.5.1.	Slova možná-doložená.....	20
2.5.2.	Slova možná-nedoložená.....	20
2.5.3.	Slova nemožná-nedoložená	21
2.5.4.	Slova nemožná-doložená.....	21
3.	Prefixace.....	22
3.1.	Kořen slova	22
3.2.	Prefix.....	22
3.2.1.	Alomorfie	23
3.2.2.	Členění.....	23
3.2.2.1.	Samostatnost výskytu	24

3.2.2.2.	Význam.....	25
3.2.2.2.1.	Časový a místní.....	25
3.2.2.2.2.	Kvantitativní	25
3.2.2.2.3.	Kvalitativní	25
3.2.2.2.4.	Opakování.....	25
3.2.2.2.5.	Negace	26
3.2.3.	Kompatibilní slovní druhy.....	26
3.2.4.	Původ.....	26
3.2.4.1.	Lidové.....	27
3.2.4.2.	Učené	28
4.	Prefixy s významem negativním.....	29
4.1.	Jednotlivé skupiny prefixů s negativním významem.....	29
4.1.1.	In-, il-, im-, ir-.....	31
4.1.2.	Dé(s)-, des-	31
4.1.3.	Mé(s)- , mes-	31
4.1.4.	A-, an-, ana-	31
4.1.5.	Ant(i)-	32
4.1.6.	Contre-, contra-.....	32
4.1.7.	Dis-	32
4.1.8.	Dy(s)-.....	33
4.1.9.	Anté-	33
4.1.10.	Mal-, mau-	33
4.1.11.	Non-	33
4.1.12.	Sans-	34
	Praktická část.....	35
5.	Analýza četnosti výskytu	35
5.1.	Hypotézy.....	35
5.2.	Analýza za použití slovníku.....	36
5.2.1.	Metoda.....	36
5.2.1.1.	Slovník Le Petit Robert	36
5.2.1.2.	Použité dotazy.....	37
5.2.2.	Kritéria.....	37
5.2.3.	Výsledky.....	39
5.3.	Korpusová analýza.....	41
5.3.1.	Metoda.....	41

5.3.1.1.	Lingvistický korpus	41
5.3.1.1.1.	Typy lingvistických korpusů	42
5.3.1.1.2.	Morfologické značky a lemmatizace	42
5.3.1.1.3.	Použitý lingvistický korpus	43
5.3.1.2.	Jazyk CQL	43
5.3.1.2.1.	Formát dotazu	44
5.3.1.2.2.	Použité dotazy	44
5.3.2.	Kritéria	45
5.3.2.1.	Nezapočítané nálezy	45
5.3.2.2.	Slova shodná se slovníkem	45
5.3.2.3.	Slova ve slovníku nenalezená	46
5.3.2.4.	Pravopisné chyby a překlipy	46
5.3.3.	Omezení způsobená výběrem kritérií	47
5.3.4.	Výsledky	48
5.3.4.1.	Slova shodná se slovníkem	48
5.3.4.1.1.	Slova s nejvyšší frekvencí výskytu	52
5.3.4.2.	Nově vytvořená slova	56
5.3.4.2.1.	Slova s vysokou četností výskytu	58
5.3.4.3.	Způsob připojení	59
5.3.4.4.	Procento chybovosti	60
5.3.5.	Pozorování	61
5.3.5.1.	Obecné problémy	62
5.3.5.2.	Poznámky k jednotlivým vyhledáváním	63
5.3.5.2.1.	Dle slovních druhů	63
5.3.5.2.2.	Dle jednotlivých prefixů	64
5.3.6.	Porovnání výsledků	65
5.4.	Tendence a reflexe	66
5.4.1.1.	Slova nalezená pouze ve slovníku	66
5.4.1.2.	Nově vytvořená slova	67
5.4.1.3.	Pravopisné chyby a překlipy	67
6.	Závěr	68
7.	Resumé	69
8.	Seznam tabulek	72
9.	Seznam použité literatury	73

1. Úvod

Zamýšleným cílem této práce je prostudování použití prefixů s významem negativním v současné francouzštině. Abychom tohoto cíle dosáhli, bude třeba nejdříve vysvětlit pojmy týkající se slovo tvorby a vymežit skupinu negativních prefixů.

V první kapitole teoretické části definujeme pojmy jazyka, slovní zásoby a její základní jednotky: slova. Následně se budeme zabývat změnami slovní zásoby a způsoby jejího obohacování. Popíšeme jednotlivé metody, zvláštní důraz bude kladen na derivaci, její restrikce a druhy. V poslední podkapitole této části vyčleníme skupiny nově vytvořených slov.

Následující kapitola osvětlí základní termíny z oblasti prefixace, tedy kořen slova a prefix. Dále se věnuje fenoménu alomorfie a typům členění prefixů dle různých kritérií. Bude zde mimo jiné popsán původ a disponibilita vybraných francouzských prefixů.

Ve čtvrté kapitole přiblížíme jednotlivé skupiny negativních prefixů, jejich význam a kompatibilitu s jednotlivými slovními druhy. Důkladně popíšeme pravidla použití prefixů a jejich alomorfů a možné způsoby jejich připojení ke kořenu slova nebo jinému prefixu.

Praktická část je rozdělena do tří podkapitol: analýza četnosti použití negativních prefixů za použití slovníku Le Petit Robert, korpusová analýza v korpusu frWac a porovnání jejich výsledků. Cílem je v korpusu kvantitativně ověřit úzus jednotlivých negativních prefixů v současné francouzštině. Budeme sledovat zejména frekvenci výskytu jednotlivých prefixů, možnosti jejich připojení k základnímu slovu a kompatibilní slovní druhy. Na závěr zmíníme některé tendence v dnešní francouzštině.

Teoretická část

2. Jazyk

„Jazyk je systém znaků a pravidel uložených v hlavách určité jazykové pospolitosti /psychosystematika/, kód, který nám umožňuje vytvářet promluvy a texty. Jazykem vládnu zhruba souhlasně příslušníci dané jazykové pospolitosti: můžeme tu tedy mluvit i o kompetenci. [...]

Promlouváme-li, designujeme /= označujeme/, co máme na mysli, co si myslíme o objektivní realitě a vztazích uvnitř ní, co vnímáme, co pocítujeme, ale vypovídat můžeme i o dalších psychických aktech, citech libých nebo nelibých, o projektech, o věcech vybájených, o našich přáních, o naší vůli. Výpovědi se mohou týkat i samotného jazyka, mluvit můžeme o jazyce samém. Text můžeme fixovat, registrovat, převést do podoby psané.¹“

Jazyk je tedy kód – jakýsi systém znaků, jejichž soubor budeme označovat jako slovní zásobu daného jazyka – společný všem mluvčím tohoto jazyka. Tyto znaky – slova – pomáhají mluvčímu vyjádřit myšlenky a pojmenovat realitu.

2.1. Slovní zásoba²

„Neukončený soubor stálých významových prvků (slov, slovních spojení...) určitého jazyka, abstraktně považovaný za jednu ze součástí formujících kód tohoto jazyka.³“

Slovní zásoba je tedy soubor slov o určitém významu, který tvoří základní část každého jazyka. Tento soubor však není neměnný – ba naopak. Slovní zásoba podléhá neustálým změnám: je ovlivňována ostatními jazyky a je do jisté míry individuální. Toto

¹ (ŠABRŠULA, J. *Teorie a praxe překladu*. 2. Vydání. Ostrava: Repronis Ostrava, 2007. 142 stran. ISBN 978-80-7368-372-6. Strana 12)

² Zdroj: MARCHELLO-NIZIA, C. *Le français en diachronie: douze siècles d'évolution*. Paris: Ophrys, 1999. 170 stran. ISBN 2-7080-0913-3. Strana 127-135

³ „L'ensemble indéterminé des éléments signifiants stables (mots, locutions...) d'une langue, considéré abstraitement comme une des composantes formant le code de cette langue.“
(*Le Petit Robert de la langue française*. Paris: Dictionnaires Le Robert, 2014. 2837 stran. ISBN 978-2-32100-475-2. Strana 1449)

záleží např. na situaci konverzace, zvoleném registru jazyka, vztahu mluvčího a posluchače, sociálním původu mluvčího, jeho vzdělání, věku a pohlaví.

2.1.1. Slovo

Slovo je základní jednotkou slovní zásoby. Slovník *Le Petit Robert* uvádí následující definici slova: „Každý zvuk nebo skupina zvuků odpovídající určitému významu, mezi něž se dělí jazyk. Psaná slova jsou oddělena mezerami.“⁴

Tuto definici však nelze aplikovat vždy stejně. Slovo tedy budeme definovat spíše za použití následujících kritérií: grafické, fonetické, sémantické a postavení slova ve větě.

Grafické kritérium omezuje definici slova na skupinu hlásek oddělených od ostatních slov mezerami. Fonetické kritérium tuto definici rozšiřuje na skupinu hlásek, kterou mluvčí vysloví jako jedno slovo; velkou roli zde hraje slovní přízvuk a v některých případech také dialekt. Sémantické kritérium přidává aspekt významu slova – toto je nejvíce případ víceslovných spojení, které mluvčí vnímá a používá jako jedno slovo a také se je takto učí. Slovo se ve větě chová jako celek, i když se jedná o sousloví, a je také takto používáno – není možné slovo rozdělit, ani zaměnit pořadí jednotlivých morfémů.

Je také třeba zmínit, že slovo nemusí nutně být pouze skupina písmen oddělená od ostatních slov mezerou, ale i delší a víceslovné výrazy. Nastává tedy potřeba definovat slovo dle jeho délky. Slova můžeme dělit na jednoduchá, konstruovaná⁵ a víceslovná spojení – sousloví.

Slova jednoduchá jsou slova, která fungují samostatně, jsou jednotkami s jednoduchou morfologickou strukturou a graficky jsou jednoslovná. Slova konstruovaná jsou graficky jednoslovná, nicméně jejich struktura je morfologicky složitější; vznikají základními procesy derivace a skládáním slov. Víceslovné slovní

⁴ „Chacun des sons ou groupe de sons correspondant à un sens, entre lesquels se distribue le langage. Les mots écrits sont séparés par les blancs.“

(*Le Petit Robert*. Paris: Dictionnaires Le Robert, 2013. 2837 stran. ISBN 978-2-32100-216-1. Strana 1640)

⁵ Překlad francouzského termínu „mot construit“

výrazy, jak už název napovídá, se skládají z více slov, které mají osamoceně jiný význam – jejich složením však vzniká samostatné nové slovo pojmenovávající jinou skutečnost.

2.1.1.1. Morfém⁶

„Termín morfém označuje nejmenší individuální významovou jednotku ve výpovědi, kterou nemůžeme rozdělit na menší jednotky, aniž bychom přešli do fonologické roviny. Jedná se tedy o nejmenší jednotku nesoucí význam, kterou můžeme získat při segmentaci výpovědi bez přechodu k fonologii.“⁷

Morfémy dělíme do dvou základních skupin: morfémy samostatné a morfémy vázané. Každá z těchto skupin obsahuje dvě podskupiny: morfémy slovtvorné a morfémy gramatické.

Morfémy volné jsou morfémy, které stojí samostatně a mohou tedy být považovány za samostatná slova. Mezi morfémy volné-slovtvorné řadíme všechna jednoduchá slova, která sama o sobě mají určitý význam. Naopak morfémy volné-gramatické jsou morfémy, které samy o sobě význam nemají, ale slouží při skladbě věty. Může se jednat např. o pomocná slovesa nebo zvrtné „se“.

Morfémy vázané jsou morfémy, které nemohou ve větě stát samostatně a jsou tedy připojovány k již existujícím morfémům volným – jedná se o tzv. afixy – prefixy, sufixy a infixy. Morfémy vázané-slovtvorné jsou morfémy, které nemají gramatický význam a jsou používány při procesech derivace. Morfémy vázané-gramatické mají gramatický význam a slouží např. k časování sloves.

2.2. Změny slovní zásoby

Počet slov se liší dle jazyka a oblasti, kde je tento používán – není tedy možné jej přesně určit –, a neustále se mění. Slovo je pojmenování určité skutečnosti, reality nebo předmětu. Slovní zásoba se tedy mění v závislosti na pojmenovávané realitě. Každý den

⁶ Zdroj: RIEGEL, M., PELLAT, J-C., Rioul, R. *Grammaire méthodique du français*. 7. Vydání. Paris: Presses universitaires de France, 2009. 1107 stran. ISBN 978-2-13-055969-6. Strana 894-895

⁷ „Le terme de morphème désigne le plus petit élément significatif individualisé dans un énoncé, que l'on ne peut diviser en unités plus petites sans passer au niveau phonologique. C'est donc l'unité minimale porteuse de sens que l'on puisse obtenir lors de la segmentation d'un énoncé sans atteindre le niveau phonologique.“

(*Dictionnaire de linguistique et des sciences du langage*. 2. Vydání. Paris: Larousse, 1999. 514 stran. ISBN 2-03-532007-0. Strana 310)

vznikají tisíce nových slov čistě kvůli potřebě pojmenovat nové skutečnosti, vynálezy nebo technologie. Naopak jiná slova se ze slovní zásoby mohou pomalu vytrácet, protože realita, kterou pojmenovávala, již není aktuální, případně dostala pojmenování nové.

Tyto změny slovní zásoby se mohou projevit velmi rychle – např. slovo internet obletělo celý svět jen za několik málo let. Jiné změny jsou dlouhodobějšího charakteru a projevují se pomaleji a nenápadněji – toto je případ slov, která pojmenovávala realitu, která již není aktuální, nebo předměty, které již nejsou používány. Charakter těchto změn je dán generačními změnami slovní zásoby. Mladší generace tíhne k používání nových slov a obohacování slovní zásoby, nejvíce z vnějších zdrojů, starší generace jsou naopak konzervativní a brání se změnám slovní zásoby.

2.3. Kompetence mluvčích

Každý mluvčí má v daném jazyce k dispozici omezený soubor prostředků k vytvoření nových slov: konečný počet kořenů slov a slov jednoduchých, konečný počet afixů a pevně daná slovotvorná pravidla. Za použití posledně vyjmenovaných množstevně omezených možností může mluvčí v daném jazyce vytvořit teoreticky nekonečný počet nových slov a slovních spojení. Ovšem pouze teoreticky, nová slova musí vyhovovat určitým standardům a již existujícím pravidlům – foneticky, morfologicky, sémanticky a syntakticky.

Takto vytvořená slova – pokud byla při jejich tvorbě dodržena výše zmíněná pravidla – mají všechny předpoklady, aby byla pochopena ostatními mluvčími daného jazyka, kteří mají stejné slovotvorné kompetence.

2.4. Způsoby obohacování slovní zásoby⁸

Slovní zásoba může být obohacována z různých zdrojů a různými prostředky. Může přebírat nová slova z vnějších zdrojů, tedy jiných jazyků; nová slova mohou být také vytvořena za pomoci cizích afixů nebo slovotvorných pravidel. Nebo může být též obohacována z vlastních zdrojů – tedy slova, afixy a slovotvorná pravidla daného jazyka. Nezřídka je používáno zároveň obou zdrojů.

⁸ Zdroj: ŠABRŠULA, J. *Základy francouzské lexikologie*. 1. Vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. 305 stran. ISBN 17-117-82.

Existuje více postupů tvoření nových slov, které se dělí do hlavních kategorií: derivace, kompozice a další způsoby, jako jsou např. výpůjčky z jiných jazyků nebo zkratky a zkratková slova.

2.4.1. Derivace – odvozování

„V širším smyslu slova je termín derivace používán pro obecné označení postupu tvoření lexikálních jednotek. V užším a častěji používaném kontextu je termín derivace odlišován od termínu kompozice (tvoření slov složených), četnost použití derivace se liší dle jazyka.

Derivace spočívá v aglutinaci lexikálních jednotek, z nichž alespoň jedna není schopna samostatného použití jako samostatné slovo. [...] Složky derivovaného slova jsou:

- 1) kořen slova, složený ze samostatného [...] nebo závislého [...] termínu;
- 2) afixy, připojené jednotky nazývané prefixy, pokud jsou připojeny před kořen slova [...], nebo sufixy, pokud kořen následují [...].⁹“

2.4.1.1. Restrikce derivace¹⁰

Derivace je kreativní a individuální proces tvoření nových slov, avšak je třeba se řídit danými slovotvornými pravidly. Nově vytvořená slova také musí být v souladu s těmito pravidly. Mohly bychom tedy říct, že derivací je možno vytvořit nekonečný počet nových slov. Nicméně existují fonologické, morfologické, sémantické a syntaktické restrikce při využívání tohoto postupu. Počet možností tvoření slov je tímto nemálo omezen.

⁹ „Pris en un sens large, le terme de dérivation peut désigner de façon générale le processus de formation des unités lexicales. Dans un emploi plus restreint et plus courant, le terme de dérivation s’oppose à composition (formation des mots composés), le recours à la dérivation étant variable selon les langues. La dérivation consiste en l’agglutination d’éléments lexicaux, dont un au moins n’est pas susceptible d’emploi indépendant, en une forme unique. [...] Les éléments d’un dérivé sont :

- 1) Le radical, constitué par un terme autonome [...] ou indépendant [...];
- 2) Les affixes, les éléments adjoints appelés préfixes s’ils précèdent le radical [...], ou suffixes s’ils le suivent [...].“

(*Dictionnaire de linguistique et des sciences du langage*. 2. Vydání. Paris: Larousse, 1999. 514 stran. ISBN 2-03-532007-0. Strana 136-137)

¹⁰ Zdroj: ŠTICHAUER, P. *Tvoření slov v současné italštině*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007. 127 stran. ISBN 978-80-246-1347-5. Strana 19-23

2.4.1.1.1. Fonologické

Fonologické restrikce spočívají v posouzení nového slova z hlediska jeho vyslovitelnosti, případně jeho zvukomalebnosti. Pokud vytvořené slovo není v souladu s pravidly výslovnosti daného jazyka a možnostmi výslovnosti jeho mluvčích, je velmi pravděpodobné, že toto slovo nebude možno použít k zamýšlenému účelu – pojmenování reality. Např. pokud se bude jednat o jazyk vyžadující pravidelné střídání souhlásek a samohlásek, nebude v tomto jazyce možné, nebo přinejmenším velmi obtížné, vytvořit slova skládající se pouze ze souhlásek.

Slova, která nerespektují výslovnostní požadavky mluvčích, mohou být vytvořena, avšak nebudou v běžné mluvě použita. Nabízí se ovšem i alternativní řešení: fonologická změna struktury slova. Může se jednat např. o prodloužení nebo zkrácení hlásek, o přidání přízvuku, případně o vložení či odstranění hlásek k usnadnění výslovnosti. Toto poslední řešení může pozměnit kořen slova, tzv. alomorfie kořenu slova.

2.4.1.1.2. Morfologické

Morfologické restrikce omezují možnosti výběru afixů. Toto kritérium je úzce svázáno s výše popsanou potřebou vyslovitelnosti vytvořeného slova. Některé afixy vyžadují přítomnost určité hlásky pro jejich připojení ke kořenu slova. Jiné afixy mohou mít více podob, to znamená, že jeden afix o stejném významu může mít více možností psaní – může se skládat z rozdílných hlásek. Nezřídka je možné použít více různých afixů – tyto však musí mít stejný nebo srovnatelný význam – k vyjádření stejného významu slova. V tomto případě bude jazyk – a také jeho mluvčí – tíhnout k výběru jediného afixu, který bude poté exkluzivně používán pro dané slovo (bude v tomto tvaru zapsáno do slovníku spisovného jazyka).

2.4.1.1.1. Sémantické

Sémantické hledisko, tedy posouzení významu vytvořeného slova, je velmi důležité pro správné pochopení pojmenovávané skutečnosti. Ne všechna slova mohou být použita se všemi afixy. I v případě, že jsou dodrženy fonologické a morfologické požadavky nově vytvořeného slova, může toto slovo nespĺňovat požadavky sémantické – tedy požadavky významu vytvořeného slova.

2.4.1.1.2. Syntaktické

Z pohledu syntaxe záleží na možné změně slovního druhu vytvořeného slova. Pokud zůstává slovní druh nového slova stejný jako slovní druh jeho základu, bude vytvořené slovo zastávat ve větě stejnou funkci jako jeho základ. Pokud však nové slovo bude rozdílného slovního druhu než jeho základ, je vyžadována změna jeho postavení ve větě – je třeba jej přesunout ve větě dle gramatických pravidel pro odpovídající slovní druh. V případě změny slovního druhu vytvořeného slova musí být tedy pozměněna celá věta tak, aby byl zachován původní význam informace. Např. pokud byl použit postup, při němž se ze slovesa stalo podstatné jméno, bude třeba do věty dosadit nové sloveso; význam věty však musí zůstat zachován.

2.4.1.2. Členění

Derivace jako taková může být členěna do několika podskupin dle k ní použitých prostředků. Jedná se zejména o sufixaci, prefixaci, parasyntetickou derivaci, změnu významu slova, změnu slovního druhu a regresivní derivaci. Při každém z těchto postupů je použito jiných prostředků. Nové slovo může a nemusí být stejného slovního druhu, stejného významu nebo stejné délky jako jeho základ. V některých případech mohou nastat i případné hláskové změny kořenů slov či samotných afixů.

Ne všechny z výše vyjmenovaných metod derivace jsou používány se stejnou četností a také nemají stejnou produktivitu. Četnost metod se také může lišit dle jazyka a jeho individuálního použití každým mluvčím. *La langue est un outil*¹¹ a je na každém z nás, jak ho použijeme.

2.4.1.2.1. Suffixace

Jedná se o jednu ze základních metod obohacování slovní zásoby, která spočívá v připojení jedné nebo více hlásek, tzv. sufixu, na konec základního slova. Toto připojení může vyžadovat změnu či přidání nebo odstranění některých hlásek, ať už u sufixu nebo u slova, k němuž se tento bude připojovat, případně přesun slovního přízvuku. Sufix je

¹¹ Jazyk je **1** nástroj (nejčastěji jednoduchý, ruční), nářadí, náčiní; **2** prostředek, nástroj; **outil de communication** komunikační prostředek
(*Velký slovník nejen pro překladatele*. 1. Vydání. Brno: Lingea s.r.o., 2007. 1375 stran. ISBN 978-80-87062-05-0. Strana 444-445)

morfém, který nemůže být použit ve větě jako samostatné slovo, jeho funkce je tedy převážně gramatická.

Každý sufix má svůj předem daný význam a předem určené použití – tedy slova a slovní druhy, s nimiž může být spojován, stejně jako slovotvorná a sémantická pravidla řídící toto spojení. Ve většině případů přidání sufixu znamená změnu slovního druhu, a tím i významu slova. Výjimkami z tohoto pravidla jsou zejména zdvojnásobky a sufixy umocňující velikostní význam pojmenovávané skutečnosti.

2.4.1.2.2. Prefixace

Prefixace je další z metod derivace spočívající v připojení jedné hlásky nebo skupiny hlásek, tzv. prefixu, na začátek slova. Stejně jako v případě sufixace může být vyžadována změna hláskového složení základního slova nebo samotného prefixu, či změna přízvuku. Stejně jako sufixy, prefixy mají vlastní význam a pravidla použití. Většina prefixů může být použita pouze k derivaci, protože nemají hodnotu plnovýznamových slov. Některé prefixy však mohou být ve větě použity jako samostatná plnovýznamová slova.

Význam prefixu determinuje význam nově vytvořeného slova. Na rozdíl od sufixace však slovní druh základního a nově vytvořeného slova zůstává zpravidla stejný. Funkce prefixu je zejména sémantická, slouží tedy ke změně významu slova.

2.4.1.2.3. Parasyntetická derivace

Parasyntetická derivace, někdy také označovaná jako použití prostředků sufixace a prefixace v jediném slově, spočívá v současném připojení sufixu a prefixu k základnímu slovu. Tento typ derivace nemusí být vždy z jazykovědného hlediska vyčleňován jako samostatný typ. Parasyntetická derivace bývá často zařazena pouze jako typ sufixace nebo prefixace, protože se řídí jejich pravidly a využívá jejich prostředků – prefixy a sufixy jsou používány stejně jako při předchozích dvou postupech.

2.4.1.2.4. Změna významu slova

Význam každého slova není neměnný a je subjektivně vnímán každým mluvčím a posluchačem. Může se stát, že pro novou skutečnost nebudeme chtít vytvořit zcela nové slovo, ale jen změnit význam některého ze stávajících slov, aniž bychom však smazali jeho význam původní. Vznikne tedy tzv. slovo vícevýznamové, slovo o jediné grafické

podobě, ale s více významy. Nový význam může být založen na třeba i velice vzdálené vnitřní nebo vnější podobnosti obou skutečností – původní a nové pojmenovávané skutečnosti.

2.4.1.2.5. Změna slovního druhu

Další z produktivních a často využívaných metod obohacování slovní zásoby je změna slovního druhu. Četnost jejího použití se liší dle jazyka, některé tíhnou k jejímu použití více než jiné. Tento postup je nejvíce využíván v jazycích s málo ohebnými slovními druhy, jako jsou např. angličtina nebo francouzština, protože v těchto jazycích si slova snadněji zachovávají i po změně slovního druhu stále stejnou grafickou formu. Jejich význam se však se změnou slovního druhu mění.

Nejčastěji bývají základem podstatná jména, přídavná jména a příslovce, které jsou převáděny ve stejné grafické formě na jiné slovní druhy – zejména podstatná jména, přídavná jména, zájmena, slovesa nebo předložky –, případně na vlastní jména.

2.4.1.2.6. Regresivní derivace

Jedná se o krácení slov nebo slovních spojení na kratší slova nebo slovní celky. Tento postup můžeme vnímat jako opak prefixace a sufixace, protože jeho základním postupem je odtržení části slova nebo slovního spojení – zpravidla jsou tedy ze slov složených či konstruovaných vytvořena slova jednoduchá. Při krácení slov složených a konstruovaných může dojít ke změně slovního druhu nového slova, nicméně tato není podmínkou.

Postup krácení slov byl v minulosti nezřídka považován za metodu tvoření nespisovných slov, tedy slov běžné mluvy. Dnes ovšem doba pokročila a společnost je tolerantnější a připravená nezřídka zapsat i tato nespisovná slova do slovníků spisovného jazyka, a tím je zařadit mezi slova spisovná. Např. z původního složeného slova automobil se postupem času stalo slovo auto, které nebylo nejdříve přijímáno jako spisovné. Dnes je však opak pravdou a v každodenní konverzaci bychom sotvakdy použili slovo automobil.

Tento postup ilustruje potřebu moderního uspěchaného člověka vyjádřit informaci rychle, a za použití co nejmenšího počtu slov. Potřeba ekonomičnosti jazyka nás vede ke zkracování slov a tvorbě zkratk a zkratkových slov.

2.4.2. Kompozice – skládání

„Kompozice je oblastí mezní, mezi derivací a tvorbou sdružených pojmenování. Jde o aglutinaci dvou nebo více slov, které splývají v nové slovo, vyhovující některým kritériím „slov“, to znamená, že za kompozita lze považovat zhruba takové pojmenovací jednotky, které v rámci jedné morfologické relativně uzavřené struktury obsahují alespoň dva kořenné morfémy. [...] Jednota kompozita je dána funkcí, rysy a fonickým přízvukem (jediný hlavní slovní přízvuk) a neoddělitelnosti jeho komponentů.¹²“

Jedná se tedy o skládání dvou a více kořenů slov do jediného nového slova. Kořeny mohou být spojeny bezprostředně, za použití pomocných hlásek nebo pomlčky. Nezřídka jsou za kompozita, tedy slova složená, považovány i jednotky slovní zásoby složené z více slov. Tyto jednotky jsou však mluvčím vnímány jako celek a vyznačují se zejména jediným slovním přízvukem. Jednotlivá slova této jednotky, použita samostatně, mají odlišný význam – jednotka je tímto nedělitelná a svůj význam si zachovává pouze, je-li použita jako celek.

2.4.3. Další způsoby

Derivace a kompozice jsou hlavními způsoby obohacování slovní zásoby. Nicméně existují také další způsoby, ač nemusí nutně být využívány se stejnou frekvencí jako prvně jmenované. Jedná se zejména o výpůjčky z jiných jazyků. Tato slova mohou být více či méně přizpůsobena fonologickým, gramatickým a syntaktickým potřebám daného cílového jazyka. Je třeba také zmínit tvorbu zkratk a zkratkových slov, která, ač méně častou používaná, přispívá k obohacování slovní zásoby.

2.5. Členění nově vzniklých slov¹³

Jak již bylo výše zmíněno, každý mluvčí, pokud bude respektovat pravidla daného jazyka týkající se tvoření slov, může vytvořit nekonečný počet nových slov, jejichž význam bude posluchačem pochopen. Je však známým faktem, že ne všechna slova, ač vytvořená dle pravidel a posluchači pochopená, jsou používána. Důvody tohoto chování mluvčích nejsou zcela známy, jedná se o určitý vkus ve výběru slov a o preference

¹² (ŠABRŠULA, J. *Základy francouzské lexikologie*. 1. Vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. 305 stran. ISBN 17-117-82. Strana 122)

¹³ Zdroj: ŠTICHAUER, P. *Tvoření slov v současné italštině*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007. 127 stran. ISBN 978-80-246-1347-5. Strana 16-17

jednotlivých mluvčích – faktory vnějšího prostředí a kontext komunikace zde také hrají velkou roli.

Každý mluvčí používá denně tisíce ba statisíce slov. Některá jsou „slovníková“, jiná si sám vytvořil dle potřeby. Vytvořená slova mohou být zcela nová, tedy novotvary, nebo mohou být již dříve vytvořená jinými mluvčími, použitá a zapsaná. Z tohoto hlediska můžeme dělit nová slova na slova možná-doložená, možná-nedoložená, nemožná-nedoložená, nemožná-doložená.

2.5.1. Slova možná-doložená

Slova možná-doložená tvoří základ slovní zásoby každého jazyka. Jsou vytvořena podle slovotvorných pravidel daného jazyka a jsou doložena v psaných zdrojích. Jsou to nejčastěji slova vytvořená již v minulosti a zařazená do slovníků spisovného jazyka a každodenní konverzace.

2.5.2. Slova možná-nedoložená

Slova možná-nedoložená jsou označována za potenciální slova, hypotézy. V každodenní komunikaci se s nimi setkáme jen zřídka, nicméně je možné je nalézt v psaných zdrojích – zejména ve zvláštním kontextu na internetu. Jedná se o slova vytvořená dle dostupných slovotvorných pravidel a postupů. Nejsou však používána jako součást každodenní slovní zásoby a nejsou zapsána ve slovnících daného jazyka jako slova spisovná. Splňují však všechny požadavky pro tvoření nových slov a je tedy hypoteticky možné, že budou v budoucnosti vytvořena.

Pravděpodobnost vytvoření těchto slov se mění slovo od slova a je ovlivňována různými vnějšími faktory. Pokud již existuje slovo možné-doložené pojmenovávající danou skutečnost, které jsou mluvčí zvyklí používat, nebudou mít potřebu vytvořit nové slovo pojmenovávající tutéž skutečnost. Musíme také dodat, že pokud neexistuje potřeba danou skutečnost pojmenovat, neexistuje potřeba vytvoření nového slova určeného k tomuto účelu. V jiných případech se může jednat o význam, který mluvčí zamýšlí danému slovu dát, a kterýžto může být posluchačem vnímán odlišně. Důvodem může také být vyslovitelnost a zvukomalebnost potenciálního slova.

2.5.3. Slova nemožná-nedoložená

Jedná se o slova, při jejichž tvorbě mluvčí nedodrželi slovotvorná pravidla, a tedy by tato slova nemělo být možné vytvořit. Svoji formou odporují např. gramatickým a slovotvorným normám daného jazyka nebo jsou sémanticky nemožná. Z těchto důvodů je tedy nelze nalézt ve slovnících ani jiných psaných zdrojích.

2.5.4. Slova nemožná-doložená

V případě slov nemožných-doložených se jedná spíše o výjimky, které byly vytvořeny při zvláštních okolnostech a případech. Odporují derivačním, případně sémantickým pravidlům a za běžných okolností by nemělo být možné je vytvořit. Je nicméně možné se s nimi setkat v psaných zdrojích: populární literatuře, poesii nebo na internetu.

3. Prefixace

Prefixace je jednou z nejčastěji používaných metod obohacování slovní zásoby. Spočívá v připojení prefixu před kořen slova. Připojení prefixu zpravidla nezpůsobí změnu slovního druhu – základní a nově vytvořené slovo budou stejného slovního druhu –, ale změnu významu nového slova. Prefixy mohou být připojeny ke kořenu slova bezprostředně nebo za použití pomlčky. Připojení prefixu může vyžadovat změnu jeho hláskové struktury.

3.1. Kořen slova

„Tradiční historická lingvistika definuje kořen slova jako nedělitelnou část slova získanou odtržením všech slovotvorných jednotek jako jsou tematické sufíxy, derivační prefixy a sufíxy a koncovky.¹⁴“

Kořen slova je tedy částí slova, kterou již nelze dále dělit. Kořen slova nemusí nutně být samostatným plnovýznamovým slovem, může se jednat i o morfém neschopný samostatného použití. Tento morfém mohl v minulosti být samostatným slovem, nebo byl přejet z jiného jazyka a v cílovém jazyce tedy nemá samostatný význam. Více slov může mít stejný kořen, nicméně s nimi použité slovotvorné prostředky se mohou lišit.

3.2. Prefix

„Prefixem nazýváme morfém z třídy afixů, který se nachází v základu lexikální jednotky, bezprostředně předchází buď kořen slova či lexém [...], nebo jiný prefix [...]. Můžeme si všimnout, že sekvence tří prefixů je taktéž možná [...].¹⁵“

Prefix je skupina hlásek, případně hláska jediná, která se připojuje před kořen slova či slovo jako celek; několik prefixů může být použito zároveň. Prefixy jsou tradičně řazeny do skupiny slovotvorných morfémů, mohou však být jak volné, tak vázané. Každý

¹⁴ „La linguistique historique traditionnelle définit la racine comme l'élément irréductible du mot, obtenu par l'élimination de tous les éléments de formation comme les suffixes thématiques, les préfixes et suffixes dérivationnels et les désinences.“

(MOUNIN, G. *Dictionnaire de la linguistique*. 3. Vydání. Vendôme: Imprimerie des Presses Universitaires de France, 2000. 340 stran. ISBN 2 13 044881 X. Strana 279)

¹⁵ „On appelle préfixe un morphème de la classe des affixes figurant à l'initiale d'une unité lexicale, position dans laquelle il précède immédiatement soit l'élément radical ou lexème [...] soit un second préfixe [...]. On remarque qu'une séquence de trois préfixes est parfois possible [...].“

(*Dictionnaire de linguistique et des sciences du langage*. 2. Vydání. Paris: Larousse, 1999. 514 stran. ISBN 2-03-532007-0. Strana 377)

prefix má svůj předem určený význam, kompatibilní slovní druhy a pravidla použití. Některé prefixy mohou podporovat hláskové změny, jedná se o tzv. alomorfií prefixu.

3.2.1. Alomorfie

„Alomorfy nazýváme varianty jediného morfému v kontextu. Alomorfy mohou být vyžadovány z hlediska fonologie (pokud je alomorf vybrán v závislosti na fonologické formě jednotky, s níž se kombinuje); [...]. Mohou být vyžadovány z hlediska morfologie (pokud je alomorf vybrán v závislosti na jiném morfému, s nímž jej kombinujeme; [...]).¹⁶“

Alomorfií budeme tedy nazývat změny v hláskové struktuře kořenu slova nebo samotného prefixu. Tato změna může být vyžadována kvůli lepší vyslovitelnosti nebo zvukomalebnosti slova, případně může být podmíněna prvním písmenem následujícího morfému. Je třeba podotknout, že ne všechny francouzské prefixy mají své vlastní alomorfy.

V současné francouzštině si můžeme povšimnout, že pro snadnější vyslovitelnost slov je zejména vkládána souhláska – nejčastěji S, L nebo N – mezi dvě samohlásky, nebo libovolná samohláska mezi dvě souhlásky – nejčastěji E, A nebo I.

3.2.2. Členění

Pro usnadnění studia prefixů, můžeme tyto řadit do skupin dle více kritérií: např. dle samostatnosti výskytu, kompatibilních slovních druhů, významu nebo původu daného prefixu. Za další z možných kritérií můžeme považovat schopnost prefixu měnit při svém použití svou hláskovou strukturu, případně potřebu hláskové změny kořenu slova při připojování daného prefixu. Takto utvořené skupiny se mohou strukturálně lišit dle použitého kritéria – prefix, který řadíme dle jednoho kritéria do dané skupiny, nemusí být zařazen do skupiny se stejnými prefixy za použití kritéria jiného.

¹⁶ „On appelle allomorphes les variantes d'un morphème en fonction du contexte. Les allomorphes peuvent être conditionnés phonologiquement (lorsque le choix de l'allomorphe est en fonction de la forme phonologique de l'unité avec laquelle il se combine) ; [...]. Le conditionnement peut être morphologique (lorsque le choix de l'allomorphe est en fonction d'un autre morphème avec lequel il se combine) ; [...].“

(*Dictionnaire de linguistique et des sciences du langage*. 2. Vydání. Paris: Larousse, 1999. 514 stran. ISBN 2-03-532007-0. Strana 25)

Tabulka 1: Členění francouzských prefixů dle významu, kompatibilních slovních druhů a samostatnosti výskytu¹⁷

Význam	Kompatibilní slovní druh	Příklady prefixů	
		Autonomní	Neautonomní
Časový a místní	Podstatná jména	avant-, arrière-, après-, entre-, sur-, sous-, super-, contre-	anté-, pré-, post-, co-, inter-, épi-, sub-, hypo-, anti-
	Přídavná jména	sous-, entre-, sur-	intra-, endo-, inter-, épi-, hypo-, sub-, trans-, anti-, pro-
	Slovesa	sous-, entre-, extra-, outre-, sur-	a-, en-, trans-, pré-, post-, co-
Kvantitativní a kvalitativní	Podstatná jména	sous-, quasi-, presque-	hyper-, per-, sur-, hypo-, sub-, demi-, mi-, semi-, hémi-, péné-
	Přídavná jména	sous-, extra-, super-, sur-, quasi-	archi-, ultra-, hyper-, hypo-, sub-, démi-, mi-, semi-, hémi-
	Slovesa	sous-, sur-	
Negace	Podstatná jména	mal-, non-, contre-, sans-	mé-, més-, dé-, dés-, des-, in-, il-, ir-, im-, a-, an-, anti-, contra-
	Přídavná jména	mal-, non-, contre-, sans-	mé-, més-, dé-, dés-, des-, in-, il-, ir-, im-, a-, an-, anti-, contra-
	Slovesa	non-, contre-	a-, an-, mé-, més-, contra-
Opakování ¹⁸	Slovesa	entre-	r-, re-, ré-, en-, em-

3.2.2.1. Samostatnost výskytu

Jedno z možných kritérií je možnost samostatného použití ve větě, tedy použití prefixu jako plnovýznamového slova (viz tabulka 1). Jedná-li se o prefixy volné, jinak řečeno autonomní, mohou být tyto použity ve větě jako samostatná plnovýznamová slova, která mohou zastávat funkci různých slovních druhů. Prefixy vázané, nebo také neautonomní, nejsou schopné samostatného použití. Aby je bylo možné ve větě použít,

¹⁷ Zdroj: CUNIȚĂ, A. *La formation des mots: La dérivation lexicale en français contemporain*. Republica Socialistă România (București): Editura didactică și pedagogică, 1980. 240 stran. Strana 153-188

Samostatnost výskytu porovnávána s: *Le Petit Robert*. Paris: Dictionnaires Le Robert, 2013. 2837 stran. ISBN 978-2-32100-216-1.

¹⁸ Překlad francouzského termínu „verbe ayant une valeur aspectuelle“

je nezbytné, aby byly použity při procesu derivace – nemohou tedy sloužit jako autonomní jednotky výpovědi.

3.2.2.2. Význam¹⁹

Každý prefix má pevně stanoven jeden nebo více významů (viz tabulka 1). Mluví se při tvoření nových slov musí řídit tímto předem určeným významem, aby bylo nově vytvořené slovo posluchačem správně pochopeno a nevznikala nedorozumění. Při používání vybraného prefixu je třeba brát v potaz tuto možnost více významů.

3.2.2.2.1. Časový a místní

V tomto případě se jedná o přidání časové nebo místní – nezřídka obou zároveň – dimenze k původnímu slovu. Nově vytvořené slovo je poté v prefixem určeném vztahu ke slovu základnímu. Nejčastějšími příklady tohoto vztahu jsou předčasnost, posloupnost nebo novota pro časovou část, a umístění před, za, uvnitř nebo vně pro část místní.

3.2.2.2.2. Kvantitativní

Prefixy s kvantitativním významem vyjadřují určitou dimenzi velikosti, případně míry. Nejčastěji vyjadřované vztahy jsou menší a větší rozměry nebo míra, nadměrnost (příliš velké množství), nedostatečnost (příliš malé množství) nebo polovina.

3.2.2.2.3. Kvalitativní

Kvalitativní prefixy vyjadřují stupeň či míru vlastnosti nového slova oproti slovu původnímu. Může se jednat např. o vztah přemíry či nedostatečné míry vlastnosti vyjadřované původním slovem. Význam kvalitativní velmi často splývá s významem kvantitativním.

3.2.2.2.4. Opakování

Ve francouzštině je velmi využívanou skupinou prefixů skupina s významem opakování děje, akce nebo činnosti, někdy také označovaným jako návrat k původnímu stavu nebo ve vzácnějších případech jako neukončený děj. Ačkoliv jsou tyto prefixy často

¹⁹ Zdroj: ŠTICHAUER, P. *Tvoření slov v současné italštině*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007. 127 stran. ISBN 978-80-246-1347-5. Strana 52-61

používány, nejčastěji je nalezneme u konstruovaných slov s bází slovesa a dalších slov od těchto sloves odvozených.

3.2.2.2.5. Negace

Negativní význam francouzských prefixů není omezen pouze na význam opozice a kontradikce, ale je vnímán v širším slova smyslu – zahrnuje i významy opaku a privace. Nově vytvořené slovo je v negativním vztahu vzhledem ke slovu zdrojovému.

3.2.3. Kompatibilní slovní druhy²⁰

Stejně jako derivace obecně, je prefixace omezena slovotvornými pravidly a pravidly použití jednotlivých prefixů. Nejenže má každý prefix svůj pevně daný význam a při jeho použití je třeba dbát fonologických, morfologických a sémantických pravidel, ale je možné jej připojit pouze k určitým slovním druhům (viz tabulka 1).

Nejvíce prefixů je použitelných s podstatnými a přídavnými jmény; výběr prefixů při slovotvorných procesech zahrnujících slovesa je značně omezen. Pokud mluvíme o prefixaci sloves, zahrnujeme do této skupiny i jejich přičestí – přítomné a minulé –, která se budou řídit stejnými pravidla jako jejich infinitivy.

Slova vytvořená prostředky derivace z jiných slovních druhů si zachovají prefixy použité v původním slovním druhu. Toto je zejména případ příslovcí a podstatných a přídavných jmen odvozených od sloves vytvořených za pomoci jednoho nebo více prefixů.

3.2.4. Původ²¹

Prefixy v současné francouzštině nejsou jen čistě „francouzské“ (tedy pocházející původně z latiny nebo jazyků vyskytujících se na francouzském území před vpádem Římanů), ale velká část má původ v jiných jazycích, jako je např. řečtina. Toto rozdělení

²⁰ Zdroj: CUNIȚĂ, A. *La formation des mots: La dérivation lexicale en français contemporain*. Republica Socialistă România (București): Editura didactică și pedagogică, 1980. 240 stran. Strana 153-188

²¹ Zdroj: BERTRAND, O. *Histoire du vocabulaire français*. Nantes: Edition du temps, 2008. 256 stran. ISBN 978-2-84274-428-1. Strana 16-22

můžeme ještě upřesnit: budeme tedy mluvit o tzv. prefixech učených²² a prefixech lidových²³.

Další dělení můžeme provést na úrovni dostupnosti jednotlivých prefixů. Dostupnost budeme chápat jako dostupnost použití daného prefixu ve slovtvorných procesech dnešní francouzštiny.

Tabulka 2: Členění francouzských prefixů dle původu²⁴

Původ		Příklady prefixů	
		Disponibilní	Nedispobilní
Lidové	Latina	contre-, mal-, non-, dé-, entre-, re-, sous-, sur-	a-, é-, en-, outre-, par, pour-, sou-, tré-
Učené	Latina	in-, dis-, dé-, ambi-, circum-, co-, con-, ex-, extra-, infra-, inter-, per-, post-, pré-, pro-, sub-, supra-, trans-, ultra-, vice-	anté-, juxta-, in-
	Řečtina	anti-, a-, dys-, dia-, hyper-, hypo-, méta-, para-, péri-, syn-, apo-, amphi-, ana-, en-, épi-, ec-, cata-, pro-, pros-	

3.2.4.1. Lidové

Lidové prefixy, stejně jako většina slovní zásoby obecné francouzštiny²⁵, pochází z tzv. lidové latiny²⁶ (viz tabulka 2), případně z jiných jazyků, které se na francouzském území nacházely před vpádem Caesarových vojsk.

Tato lidová latina byla v období Římské říše smíchána s původní galskou slovní zásobou, a tím dala vzniknout prvním známkám nového jazyka – prapůvodní francouzštiny. V období středověku byla obecná a učená latina popularizována pro stále

²² Překlad francouzského termínu „préfixes savants“

²³ Překlad francouzského termínu „préfixes populaires“

²⁴ Zdroj: BOUFFARTIGUE, J., DELRIEU, A-M. *Les racines latines*. France: Belin, 1996. 381 stran. Strana 31-47; BOUFFARTIGUE, J., DELRIEU, A-M. *Les racines grecques*. France: Belin, 1996. 333 stran. Strana 187-189

²⁵ Překlad francouzského termínu „français standard“

²⁶ Překlad francouzského termínu „latin populaire“

širší okruh posluchačů. Slova se postupně měnila k obrazu posluchače a pomalu tak vznikala francouzština jako samostatný jazyk oddělený od latiny.

3.2.4.2. Učené

Učené prefixy (viz tabulka 2) byly do francouzštiny zpravidla přidány o několik století později, nejvíce v období renesance a osvícenství. Tyto prefixy byly používány zejména k vytváření nových slov „vědecké“ slovní zásoby.

Tyto prefixy mohou být připojeny ke slovům pocházejícím zejména z galštiny, němčiny, francouzštiny (původně lidové latiny), nebo arabštiny – a tím obohacovat slovní zásobu obecné francouzštiny. Mohou být však také připojeny ke slovům pocházejícím z tzv. jazyků vědy – tedy zejména latiny, řečtiny nebo italštiny. Tato nová slova budou poté zařazena do slovní zásoby učené francouzštiny²⁷.

²⁷ Překlad francouzského termínu „français scientifique et technique“

4. Prefixy s významem negativním

Jak jsme již výše vysvětlili, prefixy mají svůj pevně daný význam. V následující části se budeme zabývat jmenovitě jedním z již jmenovaných významů: významem negativním.

Význam jednotlivých prefixů je vždy chápán vzhledem k významu slova základního. Pro účely této práce budeme negativní význam chápat v širším slova smyslu. Tedy nejen jako čistý protiklad základního slova, jeho antonymum nebo opačnou akci, ale také ve významu absence a privace – tedy nepřítomnosti určité vlastnosti vzhledem k základnímu slovu –, nedostatku určité vlastnosti, nebo ve významu nebytí – tedy úplné neexistence určité vlastnosti.

4.1. Jednotlivé skupiny prefixů s negativním významem

V následující části se pokusíme popsat jednotlivé skupiny francouzských negativních prefixů, jejich vlastnosti a jejich alomorfy. I zde budeme negativní význam prefixu chápat v širším slova smyslu. Nastíníme také změnu jiných slovních druhů na prefix. Všechny informace a definice v této kapitole byly převzaty a porovnány se slovníkem Le Petit Robert.

Tabulka 3: Členění francouzských negativních prefixů dle původu, negativního významu a kompatibilních slovních druhů²⁸

Prefix	Alomorfy	Původ	Význam	Kompatibilní slovní druhy
in-	il-, ir-, im-	Latina	Negace	Podstatná jména Přídavná jména Příslovce Slovesa
dé-	dés-, des-	Lidová latina	Rozdělení, privace, opačná akce	Podstatná jména Přídavná jména Příslovce Slovesa
mé-	més-, mes-	Franština	Pejorativní	Podstatná jména Přídavná jména Slovesa
a-	an-, ana-	Řečtina	Negace, privace	Podstatná jména Přídavná jména Slovesa
anti-	ant-	Řečtina	Opak, „proti“, na opačné straně, opačná částice (ve fyzice)	Podstatná jména Přídavná jména Příslovce
contre-	contra-	Lidová latina	Opozice, „(o)proti“	Podstatná jména Přídavná jména Slovesa
dis-		Latina	Rozdělení, rozdílnost, nedostatek	Podstatná jména Přídavná jména Slovesa
dys-	dy-	Řečtina	Obtížnost, nedostatek	Podstatná jména Přídavná jména
mal-	mau-	Lidová latina	Opak, nedostatek	Podstatná jména Přídavná jména Příslovce Slovesa
anté-		Latina	Předčasnost	Podstatná jména
non-		Lidová latina	Nebytí, opak	Podstatná jména Přídavná jména Příslovce
sans-		Lidová latina	Absence, „bez“	Podstatná jména Přídavná jména

²⁸ Zdroj: *Le Petit Robert de la langue française*. Paris: Dictionnaires Le Robert, 2014. 2837 stran. ISBN 978-2-32100-475-2.

4.1.1. In-, il-, im-, ir-

In- je neautonomní prefix původem z latinského prefixu in-. Jeho základním významem je negace, avšak můžeme se s ním setkat i ve významu lokativním – v, uvnitř – původem z latinského in, tato forma už je dnes převážně nedisponibilní. Jeho alomorfy jsou il- (před hláskou L, tato se zpravidla zdvojuje), im- (před hláskou M – tato se může v určitých případech zdvojit, B nebo P) a ir- (před hláskou R, která se zpravidla zdvojuje). Prefix je připojen ke kořenu slova, případně jinému prefixu bezprostředně. Ve slovníku Le Petit Robert je možné se setkat s jeho použitím se všemi slovními druhy – podstatná jména, přídavná jména, příslovce i slovesa (pouze s variantami in-, ir- a im-).

4.1.2. Dé(s)-, des-

Dé- je neautonomní prefix původem z latinského dis-. Dé- je prefix s nejvíce významy; vyjadřuje vzdálenost, separaci, privaci, opačnou akci nebo intenzitu – původem z latinského de-. Použití alomorfů závisí na slovním přízvuku (alomorfy s akcentem) a následují hlásce. Pokud se bude jednat o samohlásku, bude použita varianta dés- nebo des- (také používána před souhláskou S), pokud o souhlásku, použijeme variantu dé-. Prefix bude připojen bezprostředně. Le Petit Robert uvádí použití se všemi slovními druhy - podstatnými jmény a přídavnými jmény, příslovci i slovesy.

4.1.3. Mé(s)-, mes-

Mé- je neautonomní prefix původem z franckého *missi* s pejorativním významem, ve francouzštině také vnímaným jako význam negativní. Jeho použití je podobné jako u předchozího prefixu – před souhláskami použijeme tvar mé-, před hláskou S tvar mes-, a pokud následuje samohláska, použijeme tvar més-. Při slovtvorbě prefix připojíme bezprostředně. Slovník uvádí použitelnost pouze s podstatnými a přídavnými jmény a slovesy – nenalezneme zde žádnou známku použití s příslovci.

4.1.4. A-, an-, ana-

A- je neautonomní prefix původem z řečtiny vyjadřující negaci („ne“) nebo privaci („bez“), často je nazýván privativní a. Nežřídka se s ním můžeme setkat i ve významu směru, změny stavu nebo účelu – tento prefix, ačkoli má stejnou grafickou formu, ovšem pochází z latinského ad. Pokud je následující hláskou souhláska, použijeme alomorf a-, v případě samohlásky nebo hlásky H upřednostníme alomorf an-, z výslovnostních důvodů může být použita varianta ana-. Ke kořenu slova nebo jinému

prefixu připojíme prefix a- bezprostředně. Le Petit Robert zmiňuje pouze použití s podstatnými a přídavnými jmény a slovesy, žádná příslovce s tímto prefixem ve významu negativním nebyla nalezena.

4.1.5. Ant(i)-

Anti- je neautonomní prefix z řeckého anti znamenajícího (na)proti. Můžeme se s ním setkat v mnoha významech: opak, „proti“, na opačné straně, opačná částice (pouze ve fyzice). Nepletme si jej však s prefixem z latinského anti- vyjadřujícím předčasnost. Při slootovorbě tento prefix připojíme bezprostředně, nebo za použití pomlčky (nejčastěji pokud následuje samohláska I). Variantu ant- použijeme, pokud prefix připojujeme bezprostředně před samohlásku (nejčastěji A nebo I; netýká se hlásek E a O) nebo H, abychom tuto nezdujovali. Le Petit Robert uvádí použití s podstatnými jmény, přídavnými jmény a příslovci, žádná slovesa vytvořená za pomoci prefixu anti- v jeho negativním významu nejsou zmíněna.

4.1.6. Contre-, contra-

Contre- je autonomní prefix z latinského contra – proti, v opačném směru. Tento prefix je negativní, ale nalezneme jej i ve významu blízkosti. Ke kořenu slova, případně dalšímu prefixu připojíme contre- bezprostředně nebo za použití pomlčky. Za alomorfy tohoto prefixu můžeme považovat prefix contra- (je však možné jej řadit i jako samostatný prefix), který ovšem není autonomní a při slootovorbě jej připojujeme bezprostředně. Pro oba výše zmíněné prefixy nalezneme ve slovníku použití společně s podstatnými a přídavnými jmény; slovesa jsou uvedena pouze s prefixem contre-.

4.1.7. Dis-

Dis- je neautonomní prefix původem z latinského dis. Tento prefix má více významů: separace, rozdílnost a nedostatek. Negativní význam tohoto prefixu není stoprocentní, jedná se spíše o částečnou negaci nebo vyjádření nedostatku. Prefix bezprostředně předchází kořen slova nebo jiný prefix, následuje-li hláska S, bude tato zdvojená. Slovník Le Petit Robert uvádí použitelnost s podstatnými a přídavnými jmény a také se slovesy.

4.1.8. Dy(s)-

Dys- je neautonomní prefix pocházející z řeckého dus-. Stejně jako prefix dis- i dys- vyjadřuje pouze částečnou negaci: obtížnost nebo nedostatek určité vlastnosti. Nejčastěji je tento prefix používán v lékařském názvosloví. Dys- je připojeno k základnímu slovu bezprostředně, alomofr dy- použijeme, pokud prefix následuje hláska S, tuto zpravidla nezdvójujeme. Le Petit Robert nabízí pouze použití s podstatnými a přídavnými jmény.

4.1.9. Anté-

Anté- je neautonomní prefix, který je dnes ve svém negativním významu při slovotvorbě nedisponibilní. Velmi často jej však nalezneme ve významu předčasnosti původem z latinského ante. V negativním významu se s tímto prefixem v současné francouzštině již neseťkáme – byl nahrazen prefixem anti-.

4.1.10. Mal-, mau-

Mal je příslovce nebo podstatné jméno pocházející z latinského malus – znamenající „špatný“, „neblahý“, „zlý“ a „smrtelný“. Varianta mau- je odvozena z množného čísla podstatného jména mal – z latinského malum. Při slovotvorbě budeme v závislosti na základním slově za možný základ prefixu mal- považovat všechny tři slovní druhy – nejčastěji však bude použito příslovce. V případě, že je mal- bezprostředně nebo za použití pomlčky (neplatí pro variantu mau-) připojeno k základnímu slovu, budeme jej považovat za autonomní prefix s významem opaku nebo nedostatku určité pozitivní vlastnosti. Ve slovníku je možno nalézt použití se všemi slovními druhy – tedy podstatnými a přídavnými jmény, příslovci a slovesy.

4.1.11. Non-

Non-, pocházející z latinského non, není v pravém slova smyslu prefix. Jedná se o negativní příslovce, které však můžeme v určitých případech považovat za autonomní prefix. Jeho význam je opak nebo neexistence. Non můžeme volně použít k vytvoření podstatných a přídavných jmen opačného významu, v tomto případě jej připojujeme jako samostatné slovo, nebo za pomoci pomlčky – toto použití je hraniční mezi prefixem a příslovcem. Pokud budeme non- připojovat bezprostředně, budeme jej považovat za prefix. Při použití non- jako prefixu uvádí slovník Le Petit Robert možnost vytvoření

podstatných a přídavných jmen a příslovčí – slovesa nebyla nalezena, tato jsou zpravidla tvořena za pomoci slovesného záporu.

4.1.12. Sans-

Stejně jako v předchozím případě můžeme za určitých podmínek i předložku sans považovat za prefix vyjadřující absenci neboli „bez“. Pokud je sans- připojeno ke kořenu slova nebo jinému prefixu za použití pomlčky, budeme jej považovat za autonomní prefix. V tomto případě nalezneme ve slovníku použití s podstatnými a přídavnými jmény.

Praktická část

5. Analýza četnosti výskytu

V předchozí teoretické části jsme vysvětlili nejdůležitější pojmy a nastínili slovotvorné kompetence mluvčích. V její poslední podkapitole jsme definovali jednotlivé negativní prefixy a popsali pravidla jejich použití, tak je nalezneme v odborné literatuře a výkladovém slovníku francouzského jazyka Le Petit Robert.

V této praktické části budeme zkoumat četnost výskytu jednotlivých prefixů s negativním významem a jejich případnou míru dostupnosti při tvoření nových slov v současné francouzštině. Budeme porovnávat četnost použití těchto prefixů ve slovníku Le Petit Robert a ve webovém korpusu francouzštiny frWac. Za pomoci výsledků frekvenčních analýz se pokusíme vysvětlit rozdíly mezi teoretickým (tímto použitím rozumíme slovníky, gramatiky a jiné příručky spisovného jazyka) a praktickým každodenním použitím daných prefixů v současné francouzštině a tendence z nich vyplývající.

Zpracovaný výstup korpusové analýzy, stejně jako seznamy slov nalezených ve slovníku a slov počítaných při korpusové analýze jsou k nahlédnutí v příloze. Pro větší přehlednost jsou tabulky uváděny jak podle jednotlivých negativních prefixů a skupin zkoumaných slov, tak podle zkoumaných jevů. Seznamy jsou uváděny ve formě, z níž jsme vycházeli při porovnání výsledků obou analýz.

5.1. Hypotézy

Hypotézy byly již nepřímo stanoveny v poslední podkapitole teoretické části, která popisovala jednotlivé negativní prefixy a jejich alomorfy. Zároveň zde byla vysvětlena pravidla jejich použití, kompatibilita se čtyřmi základními slovními druhy (podstatná jména, přídavná jména, příslovce a slovesa) a možnosti jejich připojení k základnímu slovu (bezprostřední připojení a připojení za použití pomlčky).

Předpokládáme, že mezi základními slovy budou převládat podstatná a přídavná jména, slovesa budou zastoupena v menším množství. Očekávaný počet příslovcí se bude zdržovat v řádu desítek. Ne všechny prefixy se budou pojít se všemi slovními druhy.

Dále budeme očekávat nezanedbatelné procento chybovosti týkající se zejména výběru alomorfů jednotlivých prefixů a způsobu jejich připojení ke kořenu slova nebo

jinému prefixu. Za problematické předpokládáme zejména zdvojování – v psané formě nalezneme jak poslední hlásku prefixu, tak první hlásku základního slova – hlásek a použití alomorfů s/bez akcentů.

Při vyhledávání v korpusu, tedy reálných textech na internetu, očekáváme nalezení slov, která ve slovníku nefigurují. Při psaní těchto textů pisatelé jistě využili svých jazykových kompetencí k obohacení slovní zásoby svého projevu. Budeme předpokládat, že při jejich tvorbě mluvčí zcela nedodrží námi vysvětlené zásady připojení negativních prefixů. V některých nových slovech nalezneme prefixy připojené za pomoci pomlčky, ačkoli bychom v souladu s pravidly očekávali připojení bezprostřední.

5.2. Analýza za použití slovníku

Pro zjištění četnosti výskytu negativních prefixů v obecné francouzštině použijeme jako referenční materiál slovník *Le Petit Robert de la langue française*. Takto obdržené výsledky budeme považovat za teoretický základ pro další analýzy, protože slova uvedená ve slovníku – jak jsme již dříve vysvětlili – tvoří celou slovní zásobu tohoto jazyka.

5.2.1. Metoda

Četnost výskytu budeme počítat v internetové verzi slovníku *Le Petit Robert*²⁹ – tato verze je nejaktuálnější (rok 2016) a také nejpřístupnější. V některých případech bylo pro kontrolu použito tištěné vydání z roku 2015.

5.2.1.1. Slovník *Le Petit Robert*

Tento online slovník umožňuje použít pokročilé vyhledávání, kde můžeme vyhledávat slova mezi hesly – toto je nejpoužívanější a nabízí mnoho možností upřesnění vyhledávaného slova. Můžeme též vyhledat všechna slova dle původu (vyhledávání v části etymologie) nebo obsahující určitý fonetický znak (vyhledávání v části výslovnosti). Prohledávání pouze citací nebo celého textu – hesel, etymologie, vysvětlení a citací – je také umožněno.

²⁹ Dostupný na adrese <http://lerobert.demarque.com/lepetitrobert.html>

Vyhledávání v heslech poskytuje pokročilé možnosti třídění dle různých kritérií: např. dle přítomnosti jedné nebo skupiny hlásek (výběr mezi jednotlivými písmeny, samohláskami a souhláskami), dle počtu písmen, dle slovního druhu apod. Je také možné vyhledat pouze slovesa jediné slovesné třídy (např. všechna slovesa, která se časují dle vzoru sloves končících na -guer). Můžeme zvolit vyhledávání všech tvarů slov (tedy všech čísel, osob a vyčasovaných sloves) – tuto možnost jsme nevyužili, protože mezi výsledky bylo příliš mnoho tvarů sloves a počítání tím bylo značně ztíženo.

Pro naše potřeby jsme zvolili vyhledávání v heslech a třídění dle slovních druhů.

5.2.1.2. Použité dotazy

Zadali jsme dotaz ve tvaru prefix* (např. anti*) – hvězdička zde nahrazuje libovolný počet libovolných znaků –, poté jsme mezi kritérii vybrali, jaký slovní druh má být vyhledán. Vyhledávali jsme podstatná jména (n.), přídavná jména (adj.), příslovce (adv.) a slovesa v infinitivu (v.). Po ukončení vyhledávání jsme dostali seznam všech hesel daného slovního druhu začínajících na hláskovou skupinu uvedenou v dotazu, tedy daný prefix.

V tomto seznamu jsou uvedena jak slova vytvořená za pomoci daného prefixu, tak všechna slova neobsahující tento prefix a slova přejatá z jiných jazyků (tato slova nejsou vytvořena za pomoci prefixů, nebo byla přejata již s nimi). Nebylo také rozlišováno mezi bezprostředním připojením a připojením za použití pomlčky – toto bude provedeno ručně v následujícím kroku.

Následně jsme počítali jednotlivá nalezená hesla. Pro úspěšnou a vypovídající analýzu jsme museli stanovit kritéria počítání popsaná v následujícím bodě.

5.2.2. Kritéria

Abychom nepočítali každé heslo začínající stejným souborem hlásek jako vymezené negativní prefixy, bylo třeba ještě před začátkem počítání vymežit následující kritéria:

Budou počítána pouze slova vytvořená připojením daného prefixu v jeho negativním významu. Pro dodržení tohoto kritéria budeme vždy kontrolovat vysvětlení původu slova poskytnuté ve slovníku a slova domněle vytvořená za pomoci prefixů –

tedy slova přejatá z jiných jazyků již s daným prefixem, nebo slova od nich odvozená – nebudou brána v potaz.

Budeme rozlišovat připojení bezprostřední a připojení za použití pomlčky. Vždy budeme pozorovat, zda je daný prefix připojen ke kořenu slova nebo jinému prefixu bezprostředně nebo za použití pomlčky.

Použijeme rozlišování dle alomorfů. Při počítání jednotlivých hesel budeme dbát na rozlišení všech alomorfů daného prefixu a frekvenci jejich výskytu budeme do tabulky uvádět zvlášť.

Rozlišování dle slovních druhů. Při počítání četnosti výskytu daného prefixu/alomorfu budeme rozlišovat dle slovního druhu nově vytvořeného slova. Podstatná jména, přídavná jména, příslovce a slovesa budou ve výsledné tabulce zobrazena každé v jiném sloupci.

Přídavná jména budeme počítat vícekrát. Všechny tvary daného slovního druhu budou počítány jako samostatné výskyty – mužský i ženský tvar (pokud se odlišuje od mužského) a množné i jednotné číslo. Jediné přídavné jméno tedy může mít frekvenci výskytu až 4.

Stejně jako v případě přídavných jmen budeme i hesla označená jako podstatná jména počítat několikrát – v případě, že se bude ženský rod tohoto podstatného jména lišit od jeho mužského rodu, může mít dané podstatné jméno frekvenci výskytu rovnu 4. Jedná se o podstatná jména, u nichž jsou oba rody uvedeny pod jediným heslem (ženská koncovka je zpravidla oddělena čárkou nebo lomítkem). Jednotné a množné číslo budou vždy počítány jako 2 samostatné výskyty.

Příslovečná sousloví³⁰ nebudou počítána. Ačkoli mnoho těchto spojení je vytvořeno za pomoci negativních prefixů, pro účely této práce – v níž se příslovečnými souslovími nezabýváme – je nebudeme považovat za samostatné příslovce, a tedy je nebudeme počítat.

³⁰ Překlad francouzského termínu „locution adverbiale“

Více variant budeme považovat za více hesel. Více variant – jiné hláskové složení – jediného slova uvedených v jediném hesle, budeme počítat jako více samostatných slov. Stejným způsobem budeme nakládat se všemi variantami připojení – v tomto případě budeme bezprostřední připojení daného prefixu považovat za jedno heslo a připojení za použití pomlčky za heslo jiné.

Vícevýznamová slova započítáme pouze jednou. Pokud se bude jednat o heslo uvádějící více významů daného slova, budeme četnost tohoto výrazu počítat ne jako počet všech jeho významů, ale jen jako jediné heslo.

Slova ve více heslech budeme považovat za slovo jediné. Pokud se bude jednat, stejně jako v případě vícevýznamových slov, o více hesel jediného slova se se stejnou hláskovou skladbou a stejným slovním druhem, budeme je počítat jako heslo jediné. Toto kritérium bude nezbytné zvláště v případě, kdy je slovo v každém z těchto významů vytvořeno za použití jiných jazykotvorných procesů.

5.2.3. Výsledky

Číselné výsledky získané analýzou četnosti výskytu ve slovníku za použití výše popsaných kritérií jsou pro větší přehlednost uvedeny v tabulce (viz tabulka 4). Z nich plynoucí závěry jsou poté vysvětleny níže. Byly zde ilustrovány předpoklady z teoretické části týkající se možnosti připojení jednotlivých prefixů k základnímu slovu a také jejich kompatibilita s danými slovními druhy.

Jak jsme již uvedli výše, v následující tabulce jsme rozlišovali jednotlivé prefixy a jejich alomorfy, způsob jejich připojení ke kořenu slova nebo jinému prefixu – za použití pomlčky (-) nebo bezprostředně (bez) – a také s jakými slovními druhy se daný prefix/alomorf váže. Procento použití bylo počítáno následovně:

$$\frac{\text{součet všech použití daného prefixu}}{\text{součet použití všech prefixů}} * 100$$

Tabulka 4: Četnost a procento použití jednotlivých negativních prefixů ve slovníku Le Petit Robert dle slovního druhu a způsobu připojení

	podstatná jména		přídavná jména		příslovce		slovesa		procento použití
	-	bez	-	bez	-	bez	-	bez	
in-		223		778		28		2	22,9
il-		6		8		2			
ir-		16		52		4		1	
im-		64		122		6		1	
dé-		1143		546		10		346	45,0
dés-		171		70		2		235	
des-		36		6				17	
mé-		36		28				7	1,5
mes-		14						3	
a-		143		106				1	5,0
an-		11		10					
ana-		10		4					
anti-	2	259	10	375		1			11,4
ant-		2		4					
contre-	152	68	10				5	12	4,6
contra-		8		8					
dis-		18		10				2	0,5
dys-		76		48					2,2
dy-		4							
mal-	14	50	8	78		7		2	2,9
mau-		2		2				1	
non-	121	8	48	8		2			3,3
sans-	36		8						0,8

Všechny prefixy jsou nejčastěji používány s podstatnými, méně často se jmény přídavnými. V menší míře jsou s jejich pomocí utvářena slovesa – výjimkou je prefix *dé-* a jeho alomorfy, tento se pojí zejména se slovesy a podstatnými jmény. Příslovce vytvořené za pomoci negativních prefixů jsou ve slovníku spíše zvláštností.

Ne všechny prefixy se mohou pojit se všemi slovními druhy – byly ověřeny možnosti propojení jednotlivých prefixů s jednotlivými slovními druhy. Některé prefixy umožňují výběr mezi bezprostředním připojením a připojením za pomoci pomlčky.

Posledně jmenovaný typ připojení, ačkoli je jeho použití možné u více prefixů, však převládá pouze u tří z nich (contre-, non- a sans-), z nichž sans- není možné připojit bezprostředně.

Můžeme si také povšimnout, že nejvíce jsou užívány prefixy původem z lidové latiny (viz tabulka 5) – zdaleka nejčastěji je používán prefix dé-. Těchto je také mezi prefixy s negativním významem nejvyšší množství. Prefixy latinského a řeckého původu jsou používány takřka stejně často.

Tabulka 5: Procento použití prefixů dle původu

původ	lidová latina	latina	řečtina	jiné
procento použití	56,5	23,4	18,6	1,5

5.3. Korpusová analýza

Do této chvíle jsme zkoumali frekvenci použití jednotlivých negativních prefixů z teoretického hlediska – tedy ve výkladovém slovníku spisovného francouzského jazyka. Nyní se budeme zajímat o jejich praktické použití.

5.3.1. Metoda³¹

Za pomoci korpusové analýzy budeme zjišťovat četnost výskytu těchto prefixů v reálných textech na internetu. Budeme také zkoumat slova, která mluvčí/pisatelé nově vytvořili a pravopisné chyby a překlepy. Slova, která jsou uvedena ve slovníku, ale nebyla v textech použita, si rovněž zaslouží naši pozornost.

5.3.1.1. Lingvistický korpus

Lingvistický korpus je soubor textů, v němž lze snadno vyhledávat jazykové jevy, obzvláště jejich frekvenci výskytu – tuto nemůže tazatel intuitivně odhadnout. Protože jsou jednotlivá slova vyhledávána v přirozeném kontextu, výsledky vyplývají z praxe; nejedná se tedy již pouze o teoretické bádání, nýbrž ověřená fakta. Aby mohla být datům přiřazena vypovídající hodnota, je třeba se vždy ujistit o povaze a kvalitě textů, z nichž

³¹ Zdroj: <https://wiki.korpus.cz/doku.php>

je daný korpus sestaven. Texty by měly být rozmanité, kvalitní a reprezentativní pro daný jazyk.

5.3.1.1.1. Typy lingvistických korpusů

Existuje mnoho typů lingvistických korpusů: jednojazyčné a vícejazyčné, obecné a specializované, mluvené a psané, diachronní a synchronní nebo paralelní, žákovský aj. Jednojazyčný korpus obsahuje pouze texty psané daným jazykem, vícejazyčné jsou složeny z textů několika jazyků. Obecné korpusy se vztahují pouze na určitou oblast (např. jediný typ textu, jediný zdroj, jediný autor apod.), zatímco obecné se snaží představit daný jazyk v celé jeho rozmanitosti. Mluvené korpusy obsahují vzorky mluveného projevu, nezářídka převedené do psané podoby, naproti tomu psané korpusy jsou souborem pouze psaných textů. Diachronní korpusy slouží ke studiu jazyka v různých fázích a dobách jeho vývoje, zatímco synchronní zobrazuje pouze fázi jedinou.

Při námi prováděné korpusové analýze jsme použili korpus obecný jednojazyčný, přesněji řečeno synchronní korpus současného psaného francouzského jazyka.

5.3.1.1.2. Morfologické značky a lemmatizace

Pro usnadnění práce s korpusem a vyšší výpovědní hodnotu výsledných dat jsou při korpusové analýze použity morfologické značky. Pokud využijeme tzv. lemmatizace, jsou výsledky přehlednější a jejich analýza je snazší.

Morfologické značky neboli tagy přesněji určují tvar slova bez ohledu na kontext, v němž se vyskytuje. Toto způsobuje určitou nejednoznačnost při určování jednotlivých slovních druhů a jejich charakteristik u slov v korpusu. Tato je částečně smyta lemmatizací. Následně může být také ztracen jeden nebo více významů vícevýznamových slov. Každý korpus podporující tagy má svoje vlastní značky.

Lemmatizace je proces přidělení určitého reprezentativního tvaru všem tvarům každého slova v textech daného korpusu. Reprezentativním tvarem rozumíme tvar základní pro daný slovní druh (u podstatných jmen se jedná o mužský tvar v jednotném čísle, u sloves infinitiv apod.). Pokud je možné, aby jeden tvar byl označen jako více různých lemmat, při procesu desambiguace je tento počet eliminován na jedině.

Tyto postupy jsou prováděny převážně automaticky nebo poloautomaticky, a proto je procento možných chyb určení slovního druhu značně vysoké: až 4% (záleží na

slovním druhu). Z tohoto důvodu mohou být některá vyhledaná slova mylně zařazena mezi slova nově vytvořená za použití postupů změny slovního druhu.

5.3.1.1.3. Použitý lingvistický korpus³²

Analýza byla prováděna v cizojazyčném korpusu frWac³³, jednom z korpusů přístupných na stránkách českého národního korpusu. Jedná se o webový korpus francouzštiny, který vznikl v roce 2013 a čítá 1 350 milionů slov. Tento korpus pro usnadnění vyhledávání využívá morfologických značek³⁴ a lemmatizace.

„[Korpus byl] sestaven automatickými procedurami a jen málo je známo o jeho obsahu. Studie jsou tedy zaměřené zejména na kvalitativní posouzení korpusu při jeho aplikaci pro praktické účely [...]“³⁵.

Korpus byl sestaven automaticky ze stránek domény .fr a obsahuje texty ze stránek předních francouzských deníků, vysokých škol, literárních děl, dobročinných organizací apod. Nalezneme zde však také méně kvalitní zdroje, jako jsou např. diskusní fóra. Z tohoto důvodu bývá kvalita tohoto korpusu často zpochybňována a mezi výsledky nalézáme nespočet cizojazyčných slov (zejména španělských a anglických).

5.3.1.2. Jazyk CQL

CQL (corpus query language) je dotazovací jazyk českého národního korpusu, a tedy i korpusu frWac. Jak už jsme naznačili, každý korpus má své vlastní tagy a specifikované způsoby dotazování, detaily se liší korpus od korpusu.

Tento jazyk slouží k vyhledávání textových pozic v korpusu – můžeme vyhledat libovolný počet pozic, kdy jedna pozice je rovna jednomu vyhledávanému slovu. Každé z těchto slov bude specifikováno v hranaté závorce (počet vyhledávaných pozic se rovná počtu hranatých závorek v dotazu). Jediné slovo může být vyhledáno s více podmínkami,

³² Zdroj: <http://ucnk.ff.cuni.cz/struktura.php>

³³ Dostupný na adrese <http://korpus.cz/>

³⁴ Dostupné na adrese <http://www.cis.uni-muenchen.de/~schmid/tools/TreeTagger/data/french-tagset.html>

³⁵ „[The corpora was] assembled through automated procedures, and little is known of their actual contents. The study aimed therefore at providing mainly qualitative evaluation of the corpora by applying them to practical task [...]“

(FARRARESI, A., BERNARDINI, S., PICCI, G., BARONI, M. *Web Corpora for Bilingual Lexicography: A Pilot Study of English/French Collocation Extraction and Translation*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2010. 30 stran. Strana 1)

které akumulujeme za použití znaménka & („a“). Určitá podmínka také může být vyloučena s použitím znaménka !, nebo může být určena alternativa za použití |.

5.3.1.2.1. Formát dotazu

Základní formát dotazu je následující: [atribut="hodnota"]. Kde hodnota v uvozovkách je vyhledávané slovo a atribut může být lemma, slovní tvar či word, nebo slovní druh. Pokud použijeme jako atribut lemma, budeme vyhledávat všechny výskyty lemmatu (základního tvaru) daného slova. Při použití atributu word budou vyhledány všechny tvary daného slova, tedy nejen lemmata. Při vyhledávání určitého slovního druhu použijeme atribut tag.

CQL nám umožňuje vyhledávat libovolnou sekvenci znaků při určení libovolného počtu podmínek vyhledávání. Touto cestou můžeme vyhledávat slova o určitém počtu znaků (zde jeden libovolný znak je nahrazen tečkou) nebo slova o libovolném počtu znaků (zde je libovolný počet opakování předchozího znaku nahrazen hvězdičkou).

5.3.1.2.2. Použité dotazy

Pro účely této práce byly použity dotazy typu: [word="prefix.*" & tag="slovní druh"] (např. [word="in.*" & tag="ADJ"]). Vyhledávané slovní druhy byly značeny následovně: podstatné jméno NOM, přídavné jméno ADJ, příslovce ADV a sloveso v infinitivu VER:infí.

Při analýze četnosti výskytu za použití slovníku byly počítány všechny tvary slov, a proto byl vybrán atribut word – podstatná a přídavná jména byla vyhledána ve všech tvarech, slovesa pouze v infinitivu –, aby bylo možné oba výsledky porovnat a vyhledat všechna slova nově vytvořená. Při použití lemmatizace výsledků bylo nalezeno mnoho pravopisných chyb a cizojazyčných slov (nejčastěji španělských a anglických).

Výsledky byly srovnány dle četnosti výskytu a byla odfiltrována všechna slova s výskytem 1. Poté byly vyexportovány do tabulky a následně porovnávány se seznamy vypsanými ze slovníku Le Petit Robert.

5.3.2. Kritéria

Protože se korpusová analýza ukázala být technicky náročnější než počítání četnosti výskytu za použití slovníku, a výsledky nebyly zcela jasné za použití stejných kritérií, bylo třeba stanovit jiná kritéria počítání. Pro větší přehlednost a snadnější následnou analýzu výsledků, byla nalezená slova roztržena do několika podskupin.

5.3.2.1. Nezapočítané nálezy

Protože seznam výsledných nálezů korpusové analýzy se ukázal velmi rozsáhlý, bylo třeba určit, které slova nebudou figurovat ve výsledných tabulkách – jejich počítání je pro naše účely irelevantní a mohlo by způsobit statistickou nejednoznačnost výsledků.

Nepočítáme žádná slova o frekvenci výskytu 1. Ze statistického hlediska je jediný výskyt považován zpravidla za výjimku (byly nalezeny např. elektronické adresy a slova se speciálními znaky – tyto nebyly započítány ani, pokud byla četnost jejich výskytu větší než 1) a není tedy pro účely analýz a statistik brán v potaz.

Stejně tak nepočítáme – ačkoli mohou mít i frekvenci výskytu větší než 1 – řetězce, kde jsou slova vytvořena za pomoci speciálních znaků (např. zavináče, lomítka, obrazové znaky, interpunkční znaménka, písmena z jiných abeced apod.), nebo jsou všechna slova oddělena pomlčkami nebo nejsou oddělena vůbec.

5.3.2.2. Slova shodná se slovníkem

Zde jsou zařazena slova, která byla nalezena jak při počítání slov za použití slovníku, tak ve výsledných tabulkách korpusové analýzy. Kritéria počítání, která jsme používali u této skupiny, byla podobná již popsaným kritériím použitým u analýzy četnosti výskytu ve slovníku.

Byla započítána pouze slova vytvořená za použití daného prefixu. Slova jsme vždy porovnávali se seznamem slov nalezených ve slovníku. Bylo tedy možné ověřit použití prefixu popsané ve vysvětlení původu slova poskytnutém ve slovníku.

Rozlišovali jsme připojení prefixu ke kořenu slova nebo jinému prefixu – za použití pomlčky nebo připojení bezprostřední.

Rozlišování alomorfů je pouze částečné. Z důvodu již zmíněné vyšší technické náročnosti korpusové analýzy byly alomorfy jednotlivých prefixů z větší části zařazeny do řádku daného prefixu. Tento postup napomohl snadnějšímu vyhledávání a přehlednější prezentaci výsledků. Pro účely následných analýz bude stejného postupu použito také při zpracovávání výsledků získaných ze slovníku.

Stejně jako u analýzy za použití slovníku byla vícevýznamová slova započítána pouze jednou, protože byla v seznamu výsledků zobrazena jako jediné heslo.

5.3.2.3. Slova ve slovníku nenalezená

Do této skupiny jsme řadili slova, jež nebyla nalezena ve slovníku, ale při jejichž tvoření byly dodrženy všechny slovotvorné postupy. Jedná se tedy o slova pojmenovaná v teoretické části jako možná-nedoložená. Pro účely této práce je považujeme za slova nově vytvořená.

Pro tuto kategorii jsme při počítání aplikovali stejná kritéria jako pro slova shodná se slovníkem, jejich původ však mohl být ověřen jen částečně. Pokud bylo nově vytvořené slovo odvozeno od slova rozdílného slovního druhu – vytvořeného připojením negativního prefixu – uvedeného ve slovníku, řídili jsme se jeho popsaným původem. Pokud základní slovo ve slovníku nebylo možné nalézt, bylo použití daného prefixu posuzováno pouze podle kontextu, v němž bylo nalezeno.

5.3.2.4. Pravopisné chyby a překlipy

Do této skupiny spadají slova s frekvencí výskytu větší než 1, která se od slov nalezených ve slovníku liší jen velmi málo – mohou tedy být považována za pravopisné chyby a překlipy (chybějící/přebývající akcenty, záměny/vynechání/přidání hlásek, apod.), nebo v některých případech za další nově vytvořená slova. Pro naše potřeby byla tato slova zařazena do samostatné tabulky.

V této skupině jsme taktéž rozlišovali typ připojení. Pokud heslo ve slovníku uvádí pro dané slovo připojení za použití pomlčky a nález korpusové analýzy je uváděn bez ní, slovo bylo zařazeno ve sloupci bezprostředního připojení (bez) jako pravopisná chyba. Pokud bylo naopak heslo psáno bez pomlčky, ačkoli slovník nabízí variantu s ní, bude tato pravopisná chyba zaznačena do sloupce připojení za pomoci pomlčky (-).

5.3.3. Omezení způsobená výběrem kritérií

I při použití odlišných kritérií než při analýze četnosti výskytu ve slovníku a rozdělení nalezených záznamů do několika podskupin, vyvstaly v průběhu analýzy následující problémy:

V některých případech byla započítána i sousloví (např. podstatné jméno *contrecœur* je ve svém druhém významu ve slovníku uvedeno jako příslovečné sousloví). Pokud nastala pravopisná chyba při psaní sousloví – slova nebyla oddělena mezerami, nýbrž pomlčkou (jedná se zejména o příslovečná sousloví a některá přídavná jména) – byla tato zanesena do sloupce „připojení za použití pomlčky“ jako pravopisné chyby.

Jednotlivé významy vícevýznamových slov, jež jsou ve slovníku uvedeny jako více hesel s odlišným původem (jen jedno z nich je vytvořeno za použití negativního prefixu), nebylo možné v korpusové analýze odlišit. Tato slova byla vždy započítána jako by existovala pouze varianta vytvořená připojením negativního prefixu. Za příklad tohoto jevu můžeme považovat sloveso *contrebalancer*, jehož význam se zvratným zájmenem „se“ *vyvážit* je vytvořen připojením negativního prefixu, nicméně význam *posmívat se* pochází z italštiny a s prefixem *contre-* nemá nic společného.

Některé alomorfy byly vyhledávány společně. Z důvodu již zmíněné zvýšené náročnosti korpusové analýzy bylo od kritéria separace alomorfů částečně upuštěno. Alomorfy, které nebyly vyhledávány samostatně, byly započítány společně s prefixem, k němuž náleží.

Částečná neschopnost ověření použití daného prefixu. Použití prefixu, tedy ověření původu slova, bylo možné ověřit pouze u slov shodných se slovníkem. Slova nově vytvořená byla posuzována pouze podle korpusem poskytnutého kontextu.

Pravopisné chyby nově vytvořených slov byly počítány jako další slova nově vytvořená. Pokud se jeden nebo více záznamů daného nově vytvořeného slova lišilo – jiné použití akcentů nebo pomlček, možné pravopisné chyby a překlepy – byly tyto započítány ne jako pravopisné chyby nebo překlepy, ale jako další záznam nového slova.

Zkráceniny a zkratková slova (např. *antigaspi* pro *anti-gaspillage*) byly počítány jako slova nově vytvořená. Pokud byl od slov nalezených ve slovníku vytvořen nespisovný a/nebo zkrácený tvar, byl tento zařazen mezi nově vytvořená slova.

5.3.4. Výsledky

Z důvodu analýzy značného množství dat jsme také dostali velké množství různých výsledků. Pro větší přehlednost a snadnější práci se získanými daty jsme se rozhodli každou z již dříve definovaných skupin slov – tedy slova nalezená pouze ve slovníku, slova s ním shodná, slova tamtéž nenalezená a pravopisné chyby/překlepy – analyzovat zvlášť. Porovnávali jsme taktéž, jestli byla dodržena pravidla týkající se připojení jednotlivých prefixů k základnímu slovu.

5.3.4.1. Slova shodná se slovníkem

Výsledky korpusové analýzy četnosti výskytu slov shodných se slovníkem vytvořených za použití negativních prefixů jsou zaneseny v tabulkách 6-9. ve sloupci „počet“ jsou zobrazeny výskyty jednotlivých slov. Každé slovo je, stejně jako při analýze za použití slovníku, počítáno pouze jednou. Jedná se tedy o čísla, která je možné porovnat. Ve sloupci „součet“ jsme uvedli frekvenci výskytů daného slova – tedy kolikrát bylo dané slovo nalezeno v prohledávaných textech korpusu.

V posledním řádku nalezneme součet všech nalezených slov daného slovního druhu a způsobu připojení – u posledního sloupce se jedná o průměrnou frekvenci použití na jedno slovo za použití výpočtu:

$$\frac{\textit{frekvence výskytu daného prefixu}}{\textit{počet výskytů daného prefixu}}$$

Tabulka 6: Korpusová analýza četnosti výskytu a procenta použití negativních prefixů v podstatných jménech dle způsobu připojení

	podstatná jména					
	počty		součty		průměrná frekvence použití	
	-	bez	-	bez	-	bez
in-		103		136596		1326,2
il-		3		2491		830,3
ir-		11		3687		335,2
im-		27		26545		983,1
dé-		482		1416390		2938,6
mé-		22		37125		1687,5
a-		59		12208		206,9
anti-	1	109	1036	36150	1036,0	331,7
contre-	67	36	17170	12808	256,3	355,8
contra-		2		4615		2307,5
dis-		9		31178		3464,2
dys-		37		13677		369,6
mal-	5	31	2854	47058	570,8	1518,0
non-	61	2	21014	735	344,5	367,5
sans-	24		7550		314,6	
celkem	158	933	49624	1781263	504,4	1215,9

Dle počtu výskytů jsou nejpoužívanějšími prefixy, stejného fenoménu jsme si povšimli také u analýzy za použití slovníku, *dé-* a *in-* pro bezprostřední připojení a za pomoci pomlčky nejčastěji připojujeme prefix *anti-*, *contre-*, případně *non-*. Pokud si však za kritérium vezmeme průměrnou frekvenci výskytu, zjistíme, že nejfrekventovanějšími slovy jsou ta, která jsou vytvořena připojením prefixu *dis-*.

Tabulka 7: Korpusová analýza četnosti výskytu a procenta použití negativních prefixů v přídavných jménech dle způsobu připojení

	přídavná jména					
	počty		součty		průměrná frekvence použití	
	-	bez	-	bez	-	bez
in-		286		538229		1881,9
il-		3		21683		7227,7
ir-		23		32519		1413,9
im-		45		61271		1361,6
dé-		114		94805		831,6
mé-		9		9200		1022,2
a-		50		26171		523,4
anti-	7	156	2377	35302	339,6	226,3
contre-	6	1	2076	4	346,0	4,0
contra-		4		33		8,3
dis-		2		1217		608,5
dys-		17		858		50,5
mal-	2	25	184	36177	92,0	1447,1
non-	16	2	2815	892	175,9	446,0
sans-	3		75		25,0	
celkem	34	737	7527	858361	195,7	1218,1

Pro přídavná jména jsou zdánlivě nejčastějšími prefixy in- a anti-. Pokud jako kritérium použijeme frekvenci výskytu nalezených slov, zjistíme, že nejčastěji byla použita slova vytvořená připojením prefixů in- (zejména jeho alomorfu il-); povšimneme si také vysoké průměrné frekvence použití prefixů mé- a mal-.

Tabulka 8: Korpusová analýza četnosti výskytu a procenta použití negativních prefixů v příslovcích dle způsobu připojení

	příslovce					
	počty		součty		průměrná frekvence použití	
	-	bez	-	bez	-	bez
in-		26		34050		1309,6
il-		3		2569		856,3
ir-		4		386		96,5
im-		6		2924		487,3
dé-		10		483038		48303,8
mé-						
a-						
anti-		1		25		25,0
contre-						
contra-						
dis-						
dys-						
mal-		7		41285		5897,9
non-		2		600		300,0
sans-						
celkem	0	59	0	564877	0	7159,6

Se slovníkem shodných příslovcí bylo nalezeno v porovnání s prvními dvěma slovními druhy jen několik. I přes tento omezený počet můžeme říci, že jsou tato příslovce používána se zdaleka nejvyšší průměrnou frekvencí ze všech slovních druhů. Nejvíce je jich vytvořeno za použití prefixu in- a jeho alomorfů, avšak frekvenčně jsou nejsilnější prefixy dé- a mal-. Žádné příslovce, kde by byl prefix připojen za pomoci pomlčky, ve výsledcích nefigurují.

Tabulka 9: Korpusová analýza četnosti výskytu a procenta použití negativních prefixů ve slovesech dle způsobu připojení

	slovesa					
	počty		součty		průměrná frekvence použití	
	-	bez	-	bez	-	bez
in-		2		125		62,5
il-						
ir-						
im-		1		103		
dé-		474		387566		817,6
mé-		10		8084		808,4
a-						
anti-						
contre-	5	5	386	1023	77,2	204,6
contra-						
dis-		2		24651		12325,5
dys-						
mal-		3		1211		403,7
non-						
sans-						
celkem	5	497	386	422763	77,2	2437,1

Slovesa jsou téměř výhradně tvořena bezprostředním připojením prefixu *dé-* a jeho alomorfů – výjimku představuje několik sloves začínajících na prefix *contre-* připojený za použití pomlčky. Nejvyšší průměrnou frekvenci výskytu však můžeme sledovat u prefixu *dis-*.

5.3.4.1.1. Slova s nejvyšší frekvencí výskytu

V následujících tabulkách bychom rádi uvedli ke každému slovnímu druhu a prefixu v korpusu nejfrekventovanější slova. Procento použití je počítáno ze součtu frekvencí výskytu všech slov pro daný prefix a slovní druh – tam, kde jsou pro daný slovní druh k dispozici pouze tři a méně slov je procento rovno stu – následovně:

$$\frac{\text{součet frekvencí výskytu všech slov nalezených pro daný prefix}}{\text{součet frekvencí výskytu uvedených nejfrekventovanějších slov}} * 100$$

Pokud pro daný prefix nebylo nalezeno žádné slovo, není v tabulkách uveden.

Tabulka 10: Podstatná jména s nevyšší frekvencí výskytu

	podstatná jména			procento použití
	1	2	3	
in-	indépendance	incapacité	incertitude	45
	32767	14776	13865	
il-	illégalité	illogisme	illisibilité	100
	2191	186	114	
ir-	irresponsabilité	irrespect	irrecevabilité	68
	1449	584	482	
im-	impasse	impuissance	imprévu	71
	9944	6095	2699	
dé-	développement	début	débat	49
	345808	242149	112270	
mé-	mépris	méfiance	mécontentement	59
	11840	5616	4409	
a-	azote	asymétrie	anachronisme	64
	5712	1162	953	
anti-	antibiotique	antisémitisme	antisémite	45
	5806	5598	5276	
contre-	contrepartie	contre-indication	contrefort	51
	11368	2126	1748	
contra-	contraception	contragestion		100
	4610	5		
dis-	disparition	discrédit	disproportion	97
	28282	1205	750	
dys-	dysfonctionnement	dysfonction	dyslexie	71
	7578	1169	906	
mal-	malheur	malentendu	malheureux	52
	18077	4080	3995	
non-	non-respect	non-dit	non-conformité	29
	3262	1597	1469	
sans-	sans-papiers	sans-abri	sans-fil	73
	3460	1435	647	

Tabulka 11: Přídavná jména s nejvyšší frekvencí výskytu

	přídavná jména			procento použití
	1	2	3	
in-	indispensable	indépendant	incontournable	31
	69993	63640	32792	
il-	illégal	illisible	illogique	100
	18456	2124	1086	
ir-	irréprochable	irréversible	irresponsable	47
	6242	4908	4161	
im-	improbable	impuissant	imprévisible	32
	8332	5673	5466	
dé-	débutant	désagréable	défavorable	35
	16871	9889	6513	
mé-	mécontent	méfiant	méprisant	74
	2939	1985	1847	
a-	atypique	anodin	asymétrique	64
	8321	6206	2247	
anti-	antioxydant	antibiotique	anti-inflammatoire	24
	5103	2022	1982	
contre-	contre-productif	contre-révolutionnaire	contre-productive	83
	713	583	426	
contra-	contrarotatif	contragestifs	contragestive	94
	27	2	2	
dis-	disproportionné	dissemblable		100
	693	524		
dys-	dyslexique	dysphasique	dystrophique	80
	574	79	36	
mal-	malheureux	maladroit	malsain	64
	13592	4889	4705	
non-	non-violent	nonchalant	non-stop	73
	1114	875	731	
sans-	sans-culotte	sans-gêne	sans-souci	100
	23	44	8	

Tabulka 12: Příslovce s nejvyšší frekvencí výskytu

	příslovce			procento použití
	1	2	3	
in-	indépendamment	incontestablement	incroyablement	50
	8384	4397	4373	
il-	illégalement	illogiquement		100
	2557	10		
ir-	irréversiblement	irréductiblement	irréfutablement	96
	180	139	52	
im-	immanquablement	impitoyablement	immuablement	97
	2026	678	119	
dé-	déjà	désespérément	démesurément	100
	477913	3980	509	
anti-	anticonstitutionnellement			100
	25			
mal-	malheureusement	maladroitement	malencontreusement	100
	38664	1504	979	
non-	nonchalamment	nonobstant		100
	525	75		

Tabulka 13: Slovesa s nejvyšší frekvencí výskytu

	slovesa			procento použití
	1	2	3	
in-	inactiver	insonoriser		100
	73	52		
im-	impermeabiliser			100
	103			
dé-	développer	déplacer	débarrasser	35
	99427	24272	12259	
mé-	méfier	mépriser	méprendre	83
	4011	1583	1113	
contre-	contrebalancer	contre-attaquer	contresigner	95
	920	351	65	
dis-	disparaître	discréditer		100
	22938	1713		
mal-	maltraiter	malmener	maugréer	100
	644	485	82	

Můžeme si povšimnout, že procento (pokud nepočítáme 100% - toto je výsledek, kdy pro bylo pro daný slovní druh nalezeno pouze tři a méně slov s tímto prefixem) je značně vysoké. Výsledek 50% a více by nás neměl překvapovat. Toto zjištění můžeme vysvětlit následovně: z výčtu všech nalezených slov tvoří základní a nepoužívanější část slovní zásoby jen malé procento – tato slova však mají pro daný jazyk zásadní frekvenci výskytu.

Výsledek 50% a méně je spíše výjimkou. Jedná se zejména o prefixy, u nichž bylo nalezeno mnoho slov s podobnou (nižší) frekvencí výskytu. Jsou to nejčastěji slova s prefixy in-, dé-, anti- a non-.

5.3.4.2. Nově vytvořená slova

Do této skupiny jsme mimo jiné zařadili slova odvozená za použití slovotvorných prostředků od hesel nalezených ve slovníku. Jedná se zejména o změnu slovního druhu a derivaci (sufixaci i prefixaci). Nejčastěji jsme zaznamenali odvození slov od podstatných a přídavných jmen, kdy byla tímto postupem vytvořena příslovce nebo slovesa; opačný postup je však také možný – od sloves byla odvozena slova ostatních studovaných slovních druhů. Dále sem byla zařazena slova vytvořená za pomoci jiného než ve slovníku pro toto slovo specifikovaného prefixu (např. dvojice *incompréhension* – *imcompréhension*) nebo sufixu (např. slovník uvádí pouze slovo *incompréhension*, ale v korpusu bylo také nalezeno *incompréhensibilité* – toto bylo považováno za nově vytvořené slovo). Takto vytvořená slova jsou tedy z gramatického a sémantického hlediska mluvčími pochopitelná, nicméně nejsou uvedena ve slovníku.

Při vyhodnocování výsledků korpusové analýzy bylo zjištěno mnoho slov nově vytvořených, u nichž bylo použití negativního prefixu ověřeno za pomoci korpusem poskytnutého kontextu. V následující tabulce je zanesen počet těchto slov rozdělených dle prefixů nebo jejich alomorfů a slovních druhů.

Tabulka 14: Četnost výskytu nově vytvořených slov dle způsobu připojení negativního prefixu

	podstatná jména		přídavná jména		příslovce		slovesa	
	-	bez	-	bez	-	bez	-	bez
in-	4	310	7	474	0	29	0	13
il-	0	16	0	16	0	0	0	0
ir-	0	17	0	55	0	8	0	1
im-	1	46	0	68	0	9	0	3
dé-	77	1607	9	695	0	3	32	432
mé-	2	27	0	8	0	0	0	9
a-	13	98	42	97	0	2	0	3
anti-	1789	618	1179	690	6	2	1	1
contre-	413	58	62	25	2	0	11	8
contra-	1	6	5	17	0	0	0	2
dis-	1	37	0	31	0	1	1	6
dys-	0	61	0	47	0	0	0	1
mal-	40	109	22	54	1	0	2	2
non-	1767	31	1658	22	13	0	8	0
sans-	116	13	10	1	0	0	4	0
celkem	4224	3054	2994	2300	22	54	59	481
	7278		5294		76		540	

Můžeme si povšimnout, že nejčastěji vytvořeným slovním druhem jsou dle očekávání podstatná jména, na druhém místě nalezneme jména přídavná. Slovesa jsou opět v menšině, avšak použití prefixu *dé-* je velmi časté. Toto rozložení kopíruje víceméně zastoupení slovních druhů v analýze slovníku.

Ačkoli jsou při vytváření těchto slov dodržena pravidla slovo tvorby, možnosti připojení jednotlivých prefixů k základnímu slovu vždy aplikovány nejsou. Připojení za použití pomlčky je nezřídka preferováno i v případě, že je daný prefix obvykle připojován bezprostředně. Tento fenomén může být zčásti vysvětlen určitou nejistotou mluvčích/pisatelů při tvoření nezvyklých kombinací.

5.3.4.2.1. Slova s vysokou četností výskytu

Nově vytvořená slova, která mají vyšší frekvenci výskytu (budeme počítat frekvenci vyšší než 100), budeme pro naše účely považovat za slova již do jisté míry zavedená. Jedná se o slova, která nejsou uvedena ve slovníku, ale jež jsou přesto – díky své vysoké četnosti výskytu – hojně využívána mluvčími francouzského jazyka.

Následující tabulka ilustruje významnost tohoto jevu – nejedná se o ojedinělé výjimky, nýbrž desítky slov čekajících na uznání jazykovědné veřejnosti a tvůrců slovníků spisovného jazyka.

Tabulka 15: Počet nově vytvořených slov s frekvencí výskytu větší než 100

	podstatná jména		přídavná jména		příslovce		slovesa		celkem
	-	bez	-	bez	-	bez	-	bez	
in-		21							21
il-									0
ir-				1					1
im-		5		3					8
dé-		41		19				1	61
mé-		1							1
a-		1							1
anti-	32	19	14	12					77
contre-	5		1						6
contra-									0
dis-									0
dys-		1		3					4
mal-		2	1	9					12
non-	25		19				1		45
sans-	1								1
celkem	63	91	35	47	0	0	1	1	238

Nejvíce nově vytvořených slov řadíme mezi podstatná a přídavná jména, sloves je pouze poskrovnu a příslovce nebyla nalezena žádná. Nejpoužívanějším prefixem při tvoření těchto slov je anti- v obou možnostech připojení. Prefix dé- a jeho alomorfy jsou také nezřídka využívány – nová slova jsou nejčastěji odvozena od sloves. Také prefixy non- a in- jsou produktivní.

5.3.4.3. Způsob připojení

V následující tabulce jsme porovnávali, zda je způsob připojení jednotlivých prefixů k základnímu slovu shodný s hypotézami vysvětlenými v teoretické části.

V prvním sloupci jsme shrnuli možnosti připojení jednotlivých negativních prefixů zjištěné v první části této práce. Poté jsme porovnávali možnosti připojení získané analýzou výsledků korpusové analýzy. Do buňky jsme zapsali ANO, pokud se možnosti připojení shodovaly a NE, pokud tyto možnosti nebyly zmíněny v teoretické části.

Tabulka 16: Shoda způsobu připojení jednotlivých negativních prefixů

	Teoretická část		Praktická část			
	-	bez	Slova nalezená ve slovníku		Slova ve slovníku nenalezená	
			-	bez	-	bez
in-		X		ANO	NE	ANO
il-		X		ANO		ANO
ir-		X		ANO		ANO
im-		X		ANO	NE	ANO
dé-		X		ANO	NE	ANO
mé-		X		ANO	NE	ANO
a-		X		ANO	NE	ANO
anti-	X	X	ANO	ANO	ANO	ANO
contre-	X	X	ANO	ANO	ANO	ANO
contra-		X		ANO	NE	ANO
dis-		X		ANO	NE	ANO
dys-		X		ANO		ANO
mal-	X	X	ANO	ANO	ANO	ANO
non-	X	X	ANO	ANO	ANO	ANO
sans-	X		ANO		ANO	NE

Jak si můžeme povšimnout, hypotézy byly bezezbytku potvrzeny u slov nalezených ve slovníku – toto byl očekávaný výsledek, protože slovník spisovného jazyka je určitým standardem a musí se tedy přesně řídit pravopisnými pravidly daného jazyka.

Naproti tomu u slov nenalezených ve slovníku, tedy nově vytvořených mluvčími využívajícími svých jazykotvorných kompetencí a znalostí jazyka, můžeme konstatovat jen částečné potvrzení hypotéz. Všechny možnosti připojení zmíněné v prvním sloupci byly dodrženy, avšak při kreativní slovotvorbě mluvčí nezřídka porušili pravopisná

pravidla týkající se připojování prefixů – nejčastěji byly za pomoci pomlčky připojeny prefixy, které by měly dle těchto pravidel být připojeny pouze bezprostředně.

5.3.4.4. Procento chybovosti

Procentem chybovosti rozumíme počet pravopisných chyb a překlepů v jednotlivých ve slovníku nalezených slovech. Následuje součet všech těchto slov, která se vyskytla pro daný prefix dle způsobu připojení. Tento výsledek má informativní charakter a nebudeme tedy rozlišovat dle slovních druhů. Je třeba pouze poznamenat, že u některých prefixů je toto procento vyšší z důvodu jejich nesprávného připojení ke kořenu slova nebo jinému prefixu (např. místo ve slovníku uvedeného slova *incapable*, v korpusu bylo nalezeno slovo *in-capable*) nebo nesprávnému použití akcentů (např. namísto *désactiver* bylo nalezeno *desactiver* bez akcentu) a zdvojených hlásek (např. slovo *innacceptable*, které má být napsáno pouze s jediným N). Ačkoli jsou zde započítány také překlepy, jejich procento je irelevantní.

Pokud neexistovala žádná správně napsaná slova – tedy pokud byl součet všech výskytů daného prefixu 0 – a byly nalezeny pouze pravopisné chyby, bude v tabulce uveden vykřičník.

Pro výpočet jsme použili tohoto vzorce:

$$\frac{\text{součet všech pravopisných chyb a překlepů daného prefixu}}{\text{součet všech výskytů daného prefixu}} * 100$$

Tabulka 17: Procento chybovosti dle jednotlivých prefixů a způsobů připojení

	způsob připojení		celkem
	-	bez	
in-	!	0,5	0,5
il-		2,5	2,5
ir-		1,3	1,3
im-	!	0,4	0,4
dé-	!	0,4	0,4
mé-	!	0,3	0,3
a-	!	1,2	1,2
anti-	423,1	0,8	423,8
contre-	12,9	6,2	19,1
contra-	!	0,0	0,0
dis-	!	0,4	0,4
dys-	!	0,2	0,2
mal-	12,5	0,6	13,1
non-	6,5	9,1	15,6
sans-	0,7	!	0,7

U prefixu *anti-* (bylo nalezeno více pravopisných chyb než správně napsaných slov) se jedná zejména o způsob připojení – slovník u těchto slov uvádí bezprostřední připojení, nicméně mluvčí tento prefix připojují za použití pomlčky. Stejná situace nastává pro prefixy *mal-* a částečně i *contre-* (v případě *non-* se jedná nejčastěji o pravopisné chyby a překlapy). Setkáme se ovšem i s opačným případem: bezprostředním připojením prefixu *non-*, ačkoli slovník uvádí pro většinu slov připojení za použití pomlčky. Procento chybovosti prefixů *mé-*, *dé-* a *in-* a jeho alomorfů je způsobeno zpravidla nesprávným zdvojením hlásek a vkládáním hlásky *S*.

5.3.5. Pozorování

Při počítání slov v seznamu vyhledaných hesel jsme zaznamenali určité problémy týkající se nalezených slov. Některé z těchto problémů se vyskytly ve všech vyhledáváních, jiné byly specifické pro určité prefixy nebo jejich alomorfy.

Některé z nich mohly vzniknout výběrem zdrojových textů pro korpus (texty ze stránek nízké kvality, jako jsou např. diskusní fóra), mírou internacizace současné francouzštiny, nepozorností autorů textů (nejčastěji v případě překlepů) nebo jejich nedokonalou znalostí jazyka (v případě příspěvků od cizinců) apod. v případě zkratk a

zkrácených slov – tyto jsme započítali jako nově vytvořená slova – se jedná o použití hovorového jazyka

5.3.5.1. Obecné problémy

Následující problémy se vyskytli ve všech nebo ve většině vyhledávání:

Bylo nalezeno velké množství španělských a anglických slov. Protože jsme počítali frekvenci výskytu francouzských slov vytvořených za použití negativních prefixů, nebyly tyto brány v potaz. Vyhledávání a počítání však bylo kvůli jejich přítomnosti ztíženo a prodlouženo. Vzhledem k množství nalezených cizojazyčných slov je možné se domnívat, že do korpusu byly zařazeny i texty cizojazyčné.

Byla zaznamenána určitá zmatenost při vyhledávání jednotlivých slovních druhů. Při vyhledávání určitého slovního druhu byla často nalezena slova, jež byla svou hláskovou strukturou shodná se slovníkem, avšak zde udaný slovní druh nesouhlasil se slovním druhem vyhledávání (např. slovo *inadapté* je ve slovníku uvedeno jako přídavné jméno, avšak korpusová analýza jej uvádí také jako nezřídka používané jméno podstatné). Je možné, že se jednalo o vytvoření nových slov metodou změny slovního druhu, nebo technickou chybu korpusové analýzy při vyhledávání daného slovního druhu. Tato slova byla pro naše účely zařazena do skupiny slov nově vytvořených.

Mohli jsme si povšimnout obtížnosti při počítání příslovčí. V seznamu korpusovou analýzou nalezených slov, v případě vyhledávání příslovčí, se vyskytovala nejen pravá příslovce, ale také příslovce složená. K těmto počítáme slova jiného slovního druhu, která jsou spojena pomlčkou s některými kratšími příslovci (nejčastěji *ci*, *là* nebo *bien*). Mezi jinými jsme zde také mohli nalézt slovesa v rozkazovacím tvaru. Přemíra těchto do jisté míry problematických slov, která jsme nebrali v potaz, také ztěžovala počítání.

Bylo nalezeno mnoho elektronických adres. Při vyhledávání podstatných jmen jsme v konečném seznamu mohli nalézt větší nebo menší – toto záleželo na vyhledávaném prefixu – množství elektronických adres. Jelikož byly snadno rozpoznatelné díky přítomnosti zavináče, bylo snadné je nepočítat. I přesto bylo třeba dbát zvýšené opatrnosti.

Bylo přítomno mnoho překlepů ztěžujících počítání. Protože jsme se rozhodli překlepy a pravopisné chyby počítat zvlášť, vyskytl se problém v jejich rozpoznání. Některé z nich – obzvlášť pokud se jednalo o pouhou záměnu dvou hlásek – nebyly snadno rozpoznatelné a bylo třeba si pečlivě všimnout všech hlásek v každém nalezeném hesle. Ačkoli jsme výsledky vyhledávání pro usnadnění počítání seřadili podle abecedy, tato chybně napsaná slova byla nezdědka z důvodu hláskové záměny uvedena jinde, než správná verze téhož slova.

5.3.5.2. Poznámky k jednotlivým vyhledáváním

Některé problematické jevy se však vyskytly pouze při vyhledávání určitého slovního druhu nebo prefixu. Je možné, že problémy špatného určení slovního druhu nebyly vždy způsobeny změnou slovního druhu, ale procentem chybovosti určení morfologických značek v korpusu.

5.3.5.2.1. Dle slovních druhů

Nemálo nalezených podstatných jmen bylo započteno mezi slova nová, protože byla vytvořena za použití nesprávné koncovky. Touto rozumíme jinou koncovku podstatného jména, než tu, která je pro dané slovo uvedená ve slovníku.

Mnoho slov označovaných ve slovníku jako pouze přídavná jména bylo změněno ve jména podstatná a naopak. Některá slova, která slovník uvádí jako zároveň oba slovní druhy, byla ve výstupu korpusové analýzy označena pouze jako jeden druh – u druhého slovního druhu byla zařazena mezi slova nalezená pouze ve slovníku.

Při vyhledávání příslovcí bylo nalezeno mnoho přídavných a podstatných jmen, k nimž bylo za použití pomlčky připojeno krátké příslovce (nejčastěji *ci*, *là* nebo *bien*) – tyto nálezy nebyly brány v potaz. Nově vytvořená slova měla takřka vždy za základ ve slovníku nalezené podstatné nebo přídavné jméno.

Nová slovesa byla inspirována nejen ve slovníku nalezenými, ale také nově vytvořenými podstatnými a přídavnými jmény.

5.3.5.2.2. Dle jednotlivých prefixů

Při vyhledávání prefixu in- a jeho alomorfů jsme konstatovali vysokou míru chybovosti způsobenou špatným výběrem alomorfu (časté záměny alomorfů in- a im-) a/nebo nezachováním první hlásky základního slova (zejména v případě ir-). Bylo také nalezeno mnoho zkratkových slov a nespisovných zkrácenin.

Ve výsledcích nalezených pro prefix dé- a jeho alomorfy bylo nalezeno mnoho pravopisných chyb způsobených nesprávným použitím akcentu prefixu, nebo mylným vložením hlásky S. Povšimli jsme si také spojení determinantu d'/des (apostrof chyběl) s následující hláskou E, tato dohromady napsaná slova nebyla brána v potaz. Slovník uvádí s negativním prefixem dé- jen málo přídavných jmen, nemálo jich však bylo nově vytvořeno. Slova vytvořená připojením prefixu désoxy- (jeho původ ve slovníku uvádí použití prefixu dés- při jeho vzniku) byla také započítána do skupiny prefixu dé-.

Stejné problémy byly konstатовány také při vyhledávání prefixu mé-: nesprávné vkládání hlásky S, neoddělená slova s přivlastňovacími nebo zvratnými zájmeny m'/mes, chybějící/přebývajících akcenty nad hláskou E.

U slov nově vytvořených za použití prefixů dys- nebylo vždy dodrženo pravidlo nezdvajování hlásky S – v tomto případě bychom měli použít alomorfu dy-.

Pro prefix mal- byla konstатовána nejmenší chybovost. Problémem zůstává nesprávné připojení prefixu k základnímu slovu.

Při vyhledávání prefixu non- byl nalezen nespočet slov používajících nesprávného připojení prefixu – zejména byl tento připojen za použití pomlčky tam, kde slovník uvádí non jako samostatné slovo (např. *non seulement* bylo psáno jako *non-seulement*), nebo vůbec neuvádí jeho kombinaci s daným základem. Slova shodná se slovníkem mají vyšší frekvenci výskytu než slova nově vytvořená.

5.3.6. Porovnání výsledků

V této podkapitole porovnáme výsledky uvedené ve výše znázorněných tabulkách (tabulky 4 a 6-9), a tím zjistíme, kolik slov bylo nalezeno pouze ve slovníku. Následně učiníme obecné a jednotlivých prefixů se týkající závěry.

V následující tabulce jsme porovnávali počet nalezených slov – byly porovnávány výsledky získané analýzou slovníku, z korpusové analýzy zde byla promítnuta pouze slova shodná se slovníkem. V každém sloupci je zobrazen rozdíl počtu nálezů jednotlivých analýz. Tento se rovná počtu slov nalezených pouze ve slovníku.

Tabulka 18: Počet slov nalezených pouze ve slovníku dle slovních druhů

	podstatná jména	přídavná jména	příslovce	slovesa
in-	18	22	1	
il-				
ir-				
im-	4	2		
dé-	348	274	2	124
mé-		4		1
a-	66	16		1
anti-	74	62		
contre-	28	2		2
contra-	4			
dis-	2	4		
dys-	20	20		
mal-	1			
non-	6	6		
sans-	2	4		

Můžeme si povšimnout, že rozdíl je více či méně markantní dle jednotlivých prefixů a také dle slovního druhu. Ne všechna slova uváděná ve slovníku jsou mluvčími v praxi opravdu používána – případně mohla být použita ve všech textech korpusu pouze jednou (tato četnost výskytu však byla ve výsledcích zanedbána).

Nejčastěji se jedná o podstatná a přídavná jména – v případě prefixu dé- také o slovesa. Množství těchto nepoužívaných slov může být dáno jejich nepotřebou v každodenním životě (zvláště pokud se jedná o slova vědecké slovní zásoby) nebo

neinformovaností mluvčích o jejich existenci. V některých případech se může jednat o nedostatek v zobrazování výsledků korpusové analýzy – slova s pravopisnými chybami byla zařazena pouze do skupiny „pravopisné chyby a překlepy“ a v tabulkách četnosti výskytu tedy nefiguruji (těchto případů však bylo zanedbatelné množství).

5.4. Tendence a reflexe

V této podkapitole se pokusíme nastínit tendence mluvčích a možný vývoj francouzského jazyka. Tyto závěry, ač do značné míry zobecněné, se samozřejmě mohou lišit pro jednotlivé sociální a věkové skupiny mluvčích, případně zde bude hrát roli dialekt a/nebo cizí jazyky mluvčím ovládané. Jak jsme již nastínili v teoretické části, slovní zásoba je z velké části individuální a je potřeba počítat s určitým prodlením projevů těchto změn ve spisovném jazyce.

5.4.1.1. Slova nalezená pouze ve slovníku

Slova, která byla nalezena ve slovníku, ale nefigurovala mezi výsledky korpusové analýzy, se lišila četností podle jednotlivých prefixů. Můžeme se tedy domnívat, že se v textech korpusu nevyskytují. Řadíme mezi ně zejména pojmenování reality, která již nejsou aktuální nebo pro něž mluvčí používají jiného slova stejného nebo podobného významu.

Nejčastěji se jednalo o slova vědeckého charakteru (přírodní vědy aj.) nebo o slova popisující již neaktuální skutečnosti (např. již nepoužívané nástroje nebo slova vytvořená v období Revoluce). U první skupiny se může jednat o problém způsobený výběrem textů v korpusu, v případě druhém o projev vývoje jazyka.

Poznámka zpochybňující reprezentativnost použitého korpusu se zde do jisté míry potvrzuje – je možné, že při výběru jiných základních textů (obzvláště odborného charakteru), by se některá z těchto slov ve výsledcích objevila.

Je možné, že se tato nepoužívaná slova postupně vytratí ze slovní zásoby současné francouzštiny a že budou nahrazena slovy nově vytvořenými. Příští generace už je budou považovat pouze za archaismy. Tento fenomén je nezbytný pro každý živý jazyk, napomáhá totiž jeho vývoji. Mohli bychom si říci, že používaná slovní zásoba francouzského jazyka se ztenčuje, ale opak je pravdou. Již neaktuální slova jsou

nahrazena slovy nově vytvořenými, která pojmenovávají skutečnosti výstižněji. Důkazem je množství nově vytvořených slov, které převyšuje počet slov nepoužitých.

5.4.1.2. Nově vytvořená slova

Z jazykovědného hlediska se jedná o slova nespisovná, avšak praxe nás přesvědčuje o potřebě jejich použití. Jedná se zejména o slova popisující nové technologie (zejména výpočetní techniku), odvozená slova nebo slova mající za základ vlastní jména, názvy politických režimů a uskupení nebo geografických celků a národů. Můžeme se domnívat, že některá z těchto slov budou bezpochyby v brzké době zařazena mezi spisovnou slovní zásobu francouzštiny.

5.4.1.3. Pravopisné chyby a překlepy

Jak je zjevné z průběhu vyhledávání a analyzování skupiny slov, kterou jsme nazvali jako pravopisné chyby a překlepy, byly tyto přítomny v nemalé míře ve všech výsledcích korpusové analýzy. U překlepů (tedy záměny dvou hlásek) se jedná zřejmě o nepozornost pisatele. Pravopisné chyby mohou být způsobeny nepozorností, nicméně může se zde jednat také o neznalost jazyka.

Z nejfrekventovanějších chyb můžeme jmenovat např. špatné použití akcentů a zdvojených hlásek, zvolení nesprávného prefixu/alomorfu nebo způsobu jeho připojení. Mohlo se stát, že nedávná reforma pravopisu (zvláště část týkající se použití akcentů) nebyla do korpusu promítnuta – nejnovější verze slovníku ji již aplikuje – proto je chybovost v této oblasti zvláště markantní.

Bylo konstatováno několik slov, která nebyla napsána správně ani v jednom případě. Jednalo se zejména o delší slova, kde je samozřejmě vyšší možnost překlepu, a o slova s podobnou hláskovou strukturou jako mají slova anglická. V posledním případě se jistě jedná o vliv znalosti anglického jazyka na pravopis jazyka francouzského.

6. Závěr

Nyní za pomoci výsledků prezentovaných v této praktické části potvrdíme nebo vyvrátíme hypotézy stanovené na jejím začátku.

Hypotéza týkající se procenta použití jednotlivých slovních druhů byla bezesbýtku potvrzena. Negativní prefixy jsou nejčastěji připojeny k podstatným a přídavným jménům. Sloves je v porovnání s prvními dvěma slovními druhy méně a příslovce jsou spíše zvláštností.

Předpokládané vysoké procento chybovosti bylo také potvrzeno. Problémy s výběrem jednotlivých alomorfů byly překvapivě méně časté, než nesprávné použití akcentů. Dle očekávání bylo problematické zdvojování hlásek. Největším problémem se však ukázalo být připojení prefixu k základnímu slovu – některá slova byla psána pouze s touto chybou a jejich správná forma nebyla v korpusu nalezena.

Při vyhledávání v korpusu bylo podle očekávání nalezeno mnoho nově vytvořených slov. Pravidla použití jednotlivých prefixů u nich bývají dodržena jen částečně. Kompatibilitnost slovních druhů byla potvrzena u analýzy slovníku, nicméně nebyla dodržena při tvorbě nových slov. U těchto posledních jsou také nezřídka porušena v teoretické části nastíněná pravidla připojení, jak vyplývá ze shrnující tabulky způsobu připojení.

7. Résumé

Pour la partie théorique, nous avons présenté d'abord les méthodes de la recherche et abordé les connaissances déjà acquises dans le domaine et qui seront indispensables pour la partie pratique. Dans un deuxième temps, nous avons analysé les bases de données issues du dictionnaire Le Petit Robert et des résultats de l'analyse du corpus frWac. Nous avons récapitulé les méthodes et les outils nécessaires pour achever avec succès cette deuxième partie. Troisièmement, nous avons expliqué quel est l'apport linguistique de notre travail.

Dans le premier chapitre de la partie théorique, nous avons expliqué à l'aide de la littérature spécialisée des termes concernant la langue et la formation des mots en général. Nous avons traité des méthodes, dont la dérivation. Ensuite, nous avons décrit les restrictions et les différents types de cette dernière parmi lesquels nous pouvons trouver aussi la préfixation. À la fin de ce chapitre, nous avons proposé des classes de mots nouvellement formés.

Le chapitre suivant était consacré à l'explication du vocabulaire nécessaire à la description du phénomène de préfixation pour pouvoir ensuite effectuer et expliquer les analyses dans la partie pratique. Parmi les termes les plus importants nous avons cité la base et le préfixe. Nous nous sommes aussi intéressé au phénomène de l'allomorphie et aux possibilités de classification des préfixes en fonction de divers critères : le sens, les parties du discours compatibles ou l'origine.

Le dernier chapitre de cette partie était consacré aux préfixes portant un sens négatif. Ils étaient regroupés, ainsi que leurs allomorphes, dans un tableau récapitulatif expliquant leur origine, leur sens et les parties du discours compatibles. Suite à cela, les préfixes étaient traités un par un d'une façon détaillée. Se basant sur les explications dans le dictionnaire le Petit Robert et la littérature spécialisée, nous avons spécifié les règles d'usage de ces préfixes et celles de leurs allomorphes en mettant en relief leurs possibilités de liaison (soit immédiatement, soit avec un tiret) et leur compatibilité avec des parties du discours (les noms, les adjectifs, les adverbes et les verbes).

Ensuite dans la partie pratique, nous avons comparé l'utilisation théorique et pratique de ces préfixes négatifs dans la langue française à la lumière des connaissances acquises dans la partie précédente. Nous avons tout d'abord recueilli deux bases de

données : une base de données du dictionnaire de la langue française Le Petit Robert et une deuxième provenant de l'analyse du corpus. Dans cette partie, nous avons comparé l'utilisation prescrite de ces préfixes (l'utilisation telle qu'elle est décrite dans les dictionnaires et les grammaires du français) avec l'utilisation réelle sur l'Internet. Nous avons également essayé de vérifier les hypothèses annoncées dans l'introduction. Ensuite nous avons étudié des points précisés dans les hypothèses.

Pour pouvoir effectuer les analyses, il fallait d'abord définir des critères bien précis pour effectuer des calculs rigoureux et pouvoir ensuite effectuer lesdites comparaisons. Si le comptage des adverbes et des verbes ne posait pas de problèmes particuliers, des critères plus particuliers ont dû être proposés pour pouvoir compter les noms et les adjectifs.

Lors de l'analyse dans le dictionnaire, nous nous sommes seulement intéressés aux possibilités de liaisons du préfixe avec le mot de base et à la compatibilité avec des parties du discours. L'analyse du corpus se révélait plus compliquée, car nous avons étudié plusieurs groupes de mots : les mots que nous avons préalablement trouvés dans le dictionnaire, les mots nouvellement formés et les erreurs de frappes et les fautes d'orthographe. Pour chacun de ces groupes, nous avons étudié les types de liaisons possibles, les parties du discours compatibles et pour certains aussi des pourcentages d'utilisation des préfixes négatifs.

Après avoir analysé les résultats de chaque analyse séparément, nous synthétisons pour pouvoir tirer des résultats portant sur les différences d'utilisation théorique et pratique de préfixes négatifs dans le français contemporain. Les résultats des deux analyses ont prouvé la validité des hypothèses posées dans la partie pratique.

Les parties du discours le plus souvent formées à l'aide des préfixes négatifs sont, en effet, les noms et les adjectifs. Les verbes sont peu présents, et encore moins sont les adverbes. L'abondance de nouveaux mots était prédite et certains d'entre eux ne respectaient pas les règles d'utilisation des préfixes négatifs présentées dans la partie théorique, notamment au niveau des possibilités de liaisons. Les erreurs de frappe étaient relativement peu présentes. De plus, les fautes d'orthographe consistaient en mauvaises liaisons, en accents manquants ou de trop et en lettres doublées, ce qui était aussi proposé par les hypothèses initiales.

Le présent mémoire a pour but d'expliquer et de vérifier les règles d'utilisation des préfixes négatifs, ainsi que d'étudier leur fréquence d'utilisation dans le français contemporain. Nous avons aussi proposé quelques tendances dans le domaine de la formation des mots, notamment des mots aux préfixes négatifs, et de l'évolution de la langue en général. Nous avons par la suite constaté que beaucoup de préfixes sont liés au mot initial par un tiret, ce qui pourrait éventuellement présager une révolution dans la formation des mots ayant un préfixe négatif.

8. Seznam tabulek

Tabulka 1: Členění francouzských prefixů dle významu, kompatibilních slovních druhů a samostatnosti výskytu	24
Tabulka 2: Členění francouzských prefixů dle původu.....	27
Tabulka 3: Členění francouzských negativních prefixů dle původu, negativního významu a kompatibilních slovních druhů	30
Tabulka 4: Četnost a procento použití jednotlivých negativních prefixů ve slovníku Le Petit Robert dle slovního druhu a způsobu připojení.....	40
Tabulka 5: Procento použití prefixů dle původu	41
Tabulka 6: Korpusová analýza četnosti výskytu a procenta použití negativních prefixů v podstatných jménech dle způsobu připojení.....	49
Tabulka 7: Korpusová analýza četnosti výskytu a procenta použití negativních prefixů v přídavných jménech dle způsobu připojení	50
Tabulka 8: Korpusová analýza četnosti výskytu a procenta použití negativních prefixů v příslovcích dle způsobu připojení	51
Tabulka 9: Korpusová analýza četnosti výskytu a procenta použití negativních prefixů ve slovesech dle způsobu připojení	52
Tabulka 10: Podstatná jména s nevyšší frekvencí výskytu	53
Tabulka 11: Přídavná jména s nejvyšší frekvencí výskytu	54
Tabulka 12: Příslovce s nejvyšší frekvencí výskytu.....	55
Tabulka 13: Slovesa s nejvyšší frekvencí výskytu	55
Tabulka 14: Četnost výskytu nově vytvořených slov dle způsobu připojení negativního prefixu.....	57
Tabulka 15: Počet nově vytvořených slov s frekvencí výskytu větší než 100	58
Tabulka 16: Shoda způsobu připojení jednotlivých negativních prefixů	59
Tabulka 17: Procento chybovosti dle jednotlivých prefixů a způsobů připojení	61
Tabulka 18: Počet slov nalezených pouze ve slovníku dle slovních druhů	65

9. Seznam použité literatury

Následující knižní a internetové zdroje jsou řazeny podle abecedy.

Knižní zdroje

BERTRAND, O. *Histoire du vocabulaire français*. Nantes: Edition du temps, 2008. 256 stran. ISBN 978-2-84274-428-1.

BOUFFARTIGUE, J., DELRIEU, A-M. *Les racines grecques*. France: Belin, 1996. 333 stran.

BOUFFARTIGUE, J., DELRIEU, A-M. *Les racines latines*. France: Belin, 1996. 381 stran.

CUNIȚĂ, A. *La formation des mots: La dérivation lexicale en français contemporain*. Republica Socialistă România (București): Editura didactică și pedagogică, 1980. 240 stran.

Dictionnaire de linguistique et des sciences du langage. 2. Vydání. Paris: Larousse, 1999. 514 stran. ISBN 2-03-532007-0.

FILIPEC, J., ČERMÁK, F. *Česká lexikologie*. 1. Vydání. Praha: Academia, 1985. 284 stran.

Le Petit Robert de la langue française. Paris: Dictionnaires Le Robert, 2014. 2837 stran. ISBN 978-2-32100-475-2.

Le Petit Robert. Paris: Dictionnaires Le Robert, 2013. 2837 stran. ISBN 978-2-32100-216-1.

MARCHELLO-NIZIA, C. *Le français en diachronie: douze siècles d'évolution*. Paris: Ophrys, 1999. 170 stran. ISBN 2-7080-0913-3.

MOUNIN, G. *Dictionnaire de la linguistique*. 3. Vydání. Vendôme: Imprimerie des Presses Universitaires de France, 2000. 340 stran. ISBN 2 13 044881 X.

RIEGEL, M., PELLAT, J-C., Rioul, R. *Grammaire méthodique du français*. 7. Vydání. Paris: Presses universitaires de France, 2009. 1107 stran. ISBN 978-2-13-055969-6.

ŠABRŠULA, J. *Teorie a praxe překladu*. 2. Vydání. Ostrava: Repronis Ostrava, 2007. 142 stran. ISBN 978-80-7368-372-6.

ŠABRŠULA, J. *Základy francouzské lexikologie*. 1. Vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. 305 stran. ISBN 17-117-82.

ŠTICHAUER, P. *Tvoření slov v současné italštině*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007. 127 stran. ISBN 978-80-246-1347-5.

Velký slovník nejen pro překladatele. 1. Vydání. Brno: Lingea s.r.o., 2007. 1375 stran. ISBN 978-80-87062-05-0.

Elektronické a internetové zdroje

FARRARESI, A., BERNARDINI, S., PICCI, G., BARONI, M. *Web Corpora for Bilingual Lexicography: A Pilot Study of English/French Collocation Extraction and Translation*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2010. 30 stran. (PDF)

<http://www.cis.uni-muenchen.de/~schmid/tools/TreeTagger/data/french-tagset.html>

<http://korpus.cz/>

<http://lerobert.demarque.com/lepetitrobert.html>

<http://ucnk.ff.cuni.cz/struktura.php>

<https://wiki.korpus.cz/doku.php>